

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

Дипломна робота
на здобуття першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
на тему:

«Внесок українських культурно-освітніх товариств у розвиток шкільництва в Галичині (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)»

студентки ІV курсу, групи СОІ-41
спеціальності 014.03 Середня освіта

(Історія)

Маринин Діани Олегівни

Керівник:

Савчук Богдан Романович

кандидат історичних наук,

асистент

Рецензент:

Дрогомирецька Людмила

Романівна

кандидат історичних наук, доцент

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Внесок «Рідної школи» в розбудову українського шкільництва.....	8
Розділ 2. Роль жіноцтва у розвитку українського шкільництва.....	22
Розділ 3. Участь греко-католицької церкви в піднесенні національного шкільництва.....	34
Розділ 4. Методичні підходи до викладання теми про українське шкільництво в Галичині в шкільному курсі історії.....	47
Висновки.....	55
Список використаних джерел.....	59
Додатки.....	67

ВСТУП

Актуальність теми. На другу половину XIX – початок XX століття українська Галичина, поряд з територіями Чехії, Словаччини, Хорватії, Словенії, Чорногорії, частини Італії, Польщі, Румунії, Сербії, входили у до складу Австро-Угорщини. Габсбурзька монархія у своїй політиці використовувала тактику конфліктів між народами, розселюючи і комунікуючи таким чином, щоб посіяти неприязність одне до одного. На території Галичини основу населення складали дві етнічні групи – поляки та українці. Першим надавалося значно більше прав і вони складали більшість депутатів Галицького Крайового сейму, натомість українцям доводилося виборювати свої права. У таких умовах національна освіта ставала необхідним інструментом для збереження власної самобутності.

Болючим питанням Галицького краю було шкільництво, а точніше – його обмежені права. Уже починаючи з другої половини XIX століття посилювався процес боротьби за власну українську школу. Через низку обставин влада надала дозвіл утворенню освітніх закладів, чим покращила стан освіти для галицьких українців.

До початку Першої світової війни в Галичині функціонувала широка мережа навчальних закладів, до них залучалися жінки, а провідним захисником шкільництва виступала Греко-католицька церква. Проте розбудова системи освіти в Галичині стала можливим тільки завдяки діяльності українських культурно-освітніх товариств. Головною їхньою метою виступало збереження самобутності народу, просування української мови та виховання свідомого молодого покоління. Через політичні утиски в яких опинилася українська інтелігенція та народ в кінці XIX – на початку XX століття, було чітко сформовано значення освіти та її вплив на національну свідомість.

У сьогоденнішніх умовах повномасштабної війни Російської Федерації проти України ми бачимо, як ворог знову прагне знищити українську освіту,

культуру і волю. Активна пропагандистська робота країни агресора прослідковується на окупованих територіях, в тому числі у знищенні українського шкільництва. Проте, українці мужньо відстоюють свою свободу та незалежність.

Україна показала, що навіть в часі війни освіта залишається актуальною. Як і колись, у наш час навчальні заклади – це осередки виховання молодого покоління. Вкрай важливо знати та розуміти історію розвитку українських шкіл. Особливо яскраво його розглядати починаючи з другої половини XIX – на початку XX століття в Галичині, де до розвитку шкільництва залучалися культурно-освітні товариства, жіноцтво та Греко-католицька церква. Окреслене обумовлює актуальність теми дослідження.

Об’єкт дослідження – розвиток українського шкільництва в Галичині як складова культурно-освітнього процесу другої половини XIX – початку XX століття.

Предмет дослідження – діяльність українських культурно-освітніх товариств (зокрема «Рідної школи») у формуванні змісту, мережі та національного характеру українського шкільництва в Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.), а також можливості використання цієї тематики в навчанні історії в закладах загальної середньої освіти та краєзнавства.

Мета роботи – комплексно проаналізувати внесок українських культурно-освітніх товариств у формування та розвиток українського шкільництва в Галичині у другій половині XIX – на початку XX століття, а також обґрунтувати шляхи інтеграції цієї теми у викладання історії в закладах загальної середньої освіти. Поставлена мета обумовила необхідність виконання наступних **завдань** у роботі:

- охарактеризувати діяльність товариства «Рідна школа» як провідної інституції в розбудові української освітньої мережі в Галичині;
- з’ясувати роль українського жіноцтва в розвитку національного шкільництва як соціокультурного явища;

- проаналізувати участь Української греко-католицької церкви в підтримці та розвитку української шкільної освіти;
- виявити навчально-методичний потенціал теми для сучасного уроку історії та запропонувати дидактичні підходи до її реалізації в шкільній програмі.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від другої половини XIX – початок XX століття. Нижня хронологічна межа обумовлена 1848 р. – формулюванням Головною Руською Радою вимог до запровадження української мови в гімназійній освіті. Верхня хронологічна межа – 1920 р. У деяких питаннях для простеження причинно-наслідкових зв'язків дещо виходимо за рамки означеного періоду.

Територіальні межі роботи охоплюють східну частину коронного краю Королівства Галичини та Лодомерії у складі Габсбурзької монархії, території, на які поширювалась органи влади ЗУНР, Львівське, Станиславівське та Тернопільське воєводства Другої Речі Посполитої.

Стан наукової розробки. Актуальність питання українського шкільництва в Галичині у другій половині XIX – на початку XX століття для істориків та науковців залишається і в XXI столітті. Данна тематика має велику інформаційну базу, яка складається з таких визначних праць С. Гелея «Українське педагогічне товариство «Рідна школа» – національний символ українського шкільництва в Галичині (1881–1939)» [10]. Ця праця детально висвітлює діяльність українського педагогічного товариства «Рідна школа» протягом 1881–1939 років у Галичині, результатом якої виступило збереження доступної та якісної української освіти, закріплення національної свідомості молодого покоління. Обов'язково, потрібно згадати працю С. Гелея «Шкільна освіта в Галичині у другій половині XIX – на початку XX ст.» [11], в котрій розповідається етапи формування української національної школи в Галичині, організацію освітніх закладів та методи навчання. У цій роботі розкривається місце греко-католицької церкви у зазначеному процесі, їхній вплив на освітні реформи, підвищення якості освіти. Вагому роль у ході дослідження відіграла

праця С. Гнот «Українське шкільництво Галичини у складі Другої Речі Посполитої» [14], у якій йдеться про стан українського шкільництва в період входження західноукраїнських земель до складу Другої Речі Посполитої, ця праця також торкається діяльності педагогічного товариства «Рідна школа».

Досліджуючи ролі жіноцтва у розвитку українського шкільництва, потрібно згадати праці О. Ковальчук та Л. Потапюк «Причини та передумови виникнення жіночого руху в Україні на прикладі жіночих товариств (друга половина 19-го – початок 20-го століття)» [20]. У своїй роботі автори підняли питання внеску жінок у піднесення національного шкільництва, їхню боротьбу за освіту, працевлаштування та інші права. Також дане питання детально характеризує С. Івах, насамперед у працях «Передумови освітньої діяльності представниць жіночого руху у контексті розвитку українського шкільництва Галичини (кінець XIX – перша третина XX ст.)» [17] та «Проблеми українського шкільництва у жіночому русі Галичини (80-ті роки XIX – 30-ті роки XX ст.)» [79]. В останній статті авторка глибоко досліджувала фактори, які сприяли активній діяльності жіночого руху, функціонуванню жіночих товариств і видатних діячок жіночого руху в галузі національного шкільництва Галичини.

Під час дослідженні участі Греко-католицької церкви в формуванні національного шкільництва вагому роль відіграли праці М. Вегеша, Н. Концур-Карабіновича, В. Марчука та М. Палінчак «У соборі Святого Юра: сторінки історії Української Греко-Католицької церкви» [4] та «Українська Греко-Католицька церква: минуле і сучасне» [5]. У цих роботах розкривається історична роль церкви в суспільному житті України, також вони торкаються особливості впливу її вплив на розвиток та піднесення українського шкільництва.

Методи дослідження. Для вирішення зазначених завдань застосовувалися наступні методи: історико-хронологічний метод і метод аналізу в ході дослідження хронології розвитку шкільництва в Галичині у другій половині XIX – на початку XX століття та аналізу внеску українських

культурно-освітніх товариств у цей процес; завдяки методу системності дослідження було побудоване за чітким планом, що сприяло цілісному характеру роботи та співвідношення усіх її частин; методи індукції й дедукції, які надали змогу виділити ряд процесів у ході дослідження; метод логічного узагальнення дав змогу сформулювати ґрунтовні систематизовані висновки даного дослідження.

Практичне значення полягає в тому, що викладені у дипломній роботі результати дослідження можна використовувати: у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження внеску українських культурно-освітніх товариств у розвиток шкільництва в Галичині у другій половині XIX – початку XX століття; у навчальному процесі – у можливості використання матеріалів про діяльність українських культурно-освітніх товариств як джерела для формування змісту уроків історії, розвитку критичного мислення та патріотичного виховання учнів у ЗЗСО.

Структура роботи визначена її метою й завданнями та включає в себе вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел з 87 найменувань та додатків.

РОЗДІЛ 1

ВНЕСОК «РІДНОЇ ШКОЛИ» В РОЗБУДОВУ УКРАЇНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА

Актуальним питанням українського відродження в Галичині в другій половині XIX – на початку XX століття залишалася проблема розбудови українського шкільництва. Тому що школа займала одне з найважливіших місць у сфері культури, так і у політичному житті держави.

У піднесені національної культури вагоме місце посідала діяльність Українського педагогічного товариства «Рідна школа». З потачку свого заснування 6 серпня 1881 року було спрямоване на розвиток україномовних шкіл, гімназій, вчительських семінарій та інших професійних навчальних закладів. Один з активних осередків цієї організації розміщувався у Львові. Головною метою товариства стало збереження української школи за умов іноземного панування [1, с. 9].

Умови створення товариства стали події під назвою «Весна народів» 1848 – 1849 років [36, с. 170]. Таким чином, в Австро-Угорщині відбулася революція, котра вплинула на створення Головної руської ради (ГРР), організація, яка відстоювала інтереси українського населення [15, с. 39]. І хоча революцію було хутко придушено, але розпочаті процеси уже не можливо було припинити.

Таким чином, революційні події в Австрійській імперії підштовхнули до відродження української культури і освіти. Громада достатньо активно взялася за створення національних шкіл. Так, у періодичному виданні «Вісник» вийшла стаття, в котрій розповідалося, що станом на 1850 рік нараховувалося близько 1500 народних шкіл, які вели навчання українською мовою [34, с. 520].

Втім через поразки у війнах, австрійський уряд вимушений був переглянути внутрішню політику. Таким чином, Груднева конституція 1867 року офіційно оголосила про міжнаціональну рівноправність у школах,

державних установах і судах. У 19 статті йшлося про те що: «Всі нації держави рівноправні й кожен народ має тверде право берегти й формувати свою національність і мову. Держава схвалює рівноправність всіх мов у школі, уряді та суспільному житті. У краях, де проживає кілька народів, прилюдні заклади повинні так облаштовуватися, щоб кожний з тих народів отримав потрібні засоби для навчання своєї мови, без примушування до вивчення іншої краєвої мови» [25, с. 50].

Проте, австрійський уряд надалі підтримував колоніальну політику до освітньої справи. Так, у відповідності до закону 2 червня 1867 року навчальну мову в народних школах призначав той, хто утримував школу, тоді як іншим законом з 26 червня того ж року управління освітнього закладу передавалось Крайовій шкільній раді, котра переважно складалася з поляків. Це призводило до планової ліквідації українських народних шкіл [33, с. 6–7].

Водночас, відповідно до закону 21 грудня 1867 року було оголошено, що всі народи держави – мають однакові права й кожен народ має законне право на збереження та формулювання власної народності. Також законом від 25 травня 1868 року декларувалося й активно впроваджувалося відокремлення школи від церкви. Інший закон від 14 травня 1869 року установив шкільну повинність для дітей від шести до чотирнадцяти років [34, с. 523].

Не зважаючи на положення, крайові закони не йшли за ними. У наслідок цього українські школи вели обов'язкову польську мову. Річ у тім, що Крайова влада в Галичині, як зазначалося вище, фактично уся складалася з поляків, а тому їхня політика була спрямована на зменшення кількості українських народних шкіл. Статистика свідчить про раптове скорочення українських шкіл. Уже з 1869 року кількість шкіл знизилася з 1500 до 1290, а в 1871 році ця кількість зменшилася аж до 570 [34, с. 529–531].

Не кращу ситуацію мали середні школи чи гімназії. Так, від 22 червня 1867 року законом встановлювалося, що мова навчання в усіх галицьких середніх школах, котрі перебували на державному фінансуванні, мала ставати польська. Втім, існували поодинокі винятки. На приклад у польських гімназіях

за побажанням батьків не менше ніж двадцяти п'яти учнів, була можливість вводити українську мову задля вивчення конкретних дисциплін. У відповідності до постанови Галицького сейму в деяких випадках надавався дозвіл відкривати нові державні українські гімназії та школи. Проте, на практиці, кожне рішення сейму, щодо таких ініціатив вимагали великої праці та складної боротьби української громади [80, с. 87].

З спільним зусиллям редакторів українських часописів було створено тимчасовий комітет, який готував план статуту «Руського педагогічного товариства» (далі – РПТ). Таким чином, 6 серпня 1881 році в Галичині було схвалено статут Товариства, організаторами якого стали відомі політичні й культурні діячі, зокрема К. Сушкевич, А. Вахнянин, Ф. Костек, І. Величко, Р. Заклинський, О. Огоновський, В. Бачинський, О. Партицький, О. Савицький, В. Барвінський, К. Сушкевич, Д. Вінцовський та інші). Пізніше до Товариства приєдналися такі видатні особистості, як Р. Шухевич, К. Левицький, А. Шептицький, Ю. Романчук та М. Грушевський [33, с. 7]. Головою Товариства було обрано А. Яновського, який організував пропагандистську роботу для захисту прав та подальший розвиток українських приватних шкіл [10, с. 496–497].

Завдяки своїй ініціативі РПТ, надавало допомогу приватним школам, гуртожиткам, в яких навчалася українська молодь, а також створило у Львові українську вчительську семінарію, яка, в подальшому, вплинула на розвиток українського шкільництва. Товариство виховувало в молоді любові до своєї Батьківщини та надавала один з найвищих рівнів освіти [11, с. 43].

На думку сучасного історика С. Гелея, основними завданнями, що ставили перед собою РПТ були наступні:

- надати допомогу українцям, які проживають в Галичині й спрямувати свої зусилля на подальший розвитку початкової, середньої та вищої освіти;
- виховувати учнів на духовно-моральній основі;

- створювати українські школи та надавати підтримку для публічного й приватного виховання, яке ґрунтується на рідній мові;
- надавати матеріальну й моральну допомогу для всіх членів «Руського педагогічного товариства» [10, с. 497].

Перша зміни власної назви РПТ відбулася під час Загальних зборів Товариства в 1912 році на «Українське педагогічне товариство» (далі – УПТ). Згодом товариство почало називатися «Рідна школа», стосовно цього виділялося, що: «Наміри Рідної школи мусить увійти в глибину нашої широкої маси...» [33, с. 8].

На початку ХХ століття «Рідна школа» стала центром для спорудження українських навчальних закладів по всій території Галичини. Товариство, займалося організацією різних заходів народно-педагогічного змісту, які відбувалися на територіях школи та гімназій. Наприклад, у 1909–1910 роках у Львові Товариство здійснювало тематичні вечори, концерти до знаменних й пам'ятних дат, курси для навчання грамотності та інше [10, с. 27].

Становище на 1891 р. у Галичині було наступним: діючими залишалися 3597 публічних та 198 приватних шкіл, але орієнтовно 3000 громад залишилися без власного середнього навчального закладу. Річ у тім, що на школу припадало 1774 особи, або 300 дітей на один заклад, що було дуже скромним показником, тоді як у Франції це ж відношення складало 713 осіб на 1 школу, в Чехії – майже 1200 осіб [45, с. 33]. Станом на 1895 року, в Галичині діяли нижчі сільські школи де діти навчалися 1-3 класи та вищі міські 4-6 класи.

Товариство «Рідна школа» робила все для захисту української школи: відправляли петиції до влади, здійснювали публічні педагогічні лекції, видавали посібники та періодичні видання. Але, через складну ситуацію матеріального становища шкіл та скрутний стан селян призвело до того, що більша частина населення Галичини так і залишалася бути неписемним [33, с. 8].

Таким чином, «Рідна школа» розпочала активну роботу з популяризації початкових та середніх навчальних закладів, а дітям з незаможних сімей надавалася пільга. Крім того, Товариство здійснювало з'їзди, ставили вистави, засновували бібліотеки, читальні, музеї та видавали шкільні підручники.

Бурхливим етапом діяльності Товариства був період 1906–1914 років. У цей час з'явилася велика кількість власне українських навчальних закладів. На 1914 рік «Рідна школа» опікувалася 13 дошкільними закладами, 27 народними школами, 10 гімназіями, 5 семінаріями, 7 фаховими школами та 15 курсів.

Одною з найважливіших подій в Галичині стало відкриття, за ініціативи товариства «Рідної школи», першої української початкової школи для дівчат імені Т. Шевченка. Ця акція надати освіту й виховання «майбутнім матерям і вихователькам молоді» отримала позитивні відгуки серед громади. Тепер, дівчата отримали змогу освоювати різні професії, наприклад бухгалтерки, стенографістки, друкарки та інше [44, с. 8].

Проте, школа не могла впасти в крайнощі й задовольняти усі потреби дівчат, через що більшість надалі залишалися неосвідченими. Уже на кінець XIX століття – на початку XX століття свої двері відкрили гімназії у таких населених місцевостях краю: у Коломиї у 1893 році, у Тернополі – 1898 році, у Львові – 1906 році, у Станіславові – 1905 році [50, с. 203]. З часом українські гімназії почали функціонувати в таких містах як: Рогатин, Долина, Яворів, Збараж, Городенка, Копичинці, Чортків та Буськ. Окрім того, у Львові в 1906 році та у Перемишлі в 1903 році було засновано ще 2 приватні гімназії для українських дівчат.

Важливе місце посідав Станіславів – другий найбільший центр організації після Львова. Активна робота тут розпочалася ще у 1912 році. У цей час було створено професором Г. Павлюхом приватну народну школу імені М. Шашкевича. Громада хотіла забезпечити ґрунтовну освіту для української молоді. Школа не мала місця де проводити уроки, тому часто заняття відбувалися в різних частинках міста. Уже через пару років розпочато будівництво власного приміщення. Перший вклад для будівництва школи

надав Іван Мирон – голова товариства «Сокіл». У створені школи ніякої допомоги від влади не було, всі витрати на себе взяла громада. Завдяки учасникам руху «Рідна школа» і їхнім впливам на громаду, вони активно поширювалася ідея заснування школи імені М. Шашкевича [39, с. 135].

Перед Першою світовою війною 1914 році у Східній Галичині кількість шкіл та гімназій стрімко зросла. Свою роботу розпочали дванадцять приватних українських гімназій та шість державних українських гімназій [33, с. 9]. Зросла також кількість учнів, протягом 1911–1912 років державних гімназіях (для хлопців) проходило навчання 4128 учнів. А також, приблизно 3000 українських дітей навчалися у польських гімназіях [2, с. 148].

Українській інтелігенції вдалося створити приватне українське шкільництво, яким «Рідна школа» так піклувалась. Проте, через воєнні дії 1914 року розвиток українського шкільництва зупинився. Уже в перший рік війни життя більшості населення зазнали різких змін в усіх сферах та напрямках. Галичанам й до війни було складно вести боротьбу за власну національну школу, а тепер це завдання ще більше ускладнювалося. Важливо розуміти, що Галичина опинилася в епіцентрі бойових дій та тривалої російської окупації.

Означені вище події призвели до того, що масово почали закриватися українські приватні заклади освіти, журнали й газети, видавництва й книгарні. Навчання українських шкіл переводилося на російську мову, русифікація також зачепила шкільні підручники. Окупаційна політика Росії була направлена на знищення української культури та освіти. Вчителі та учні стикалися з переслідуванням. Велику кількість українських діячів арештували або депортували до Сибіру. Так, у ніч з 17 лютого 1915 року арештували К. Малицьку, заступника голови Товариства, а також інших керівників, зокрема В. Охримовича та Р. Шухевича [32, с. 10]. У квітні Горлицький прорив призвів до загального відступу російського війська, але відходячи вони руйнували й крали все, що тільки було в зоні їх доступу: музеї, бібліотеки, школи.

Уже коли Галичина була звільнена завдяки зусиллям «Українського педагогічного товариства», свою роботу розпочали ті школи, які були закриті перед війною. Уже 5 листопада 1917 року Франц Йосиф I – імператор Австро-Угорщини декларував про автономію Галичини [32, с. 11].

У ніч 31 жовтня – 1 листопада 1918 року українські військові зробили великий крок у бік унітарної держави. Величезну роль в організації «Листопадовому зриву» зіграв український діяч Дмитро Вітовський [37, с. 23]. Уже 1 листопада 1918 року представники Української Національної Ради фактичного перебрали владу у багатьох місцевостях Східної Галичини. 9 листопада Українська Національна Рада проголосила – Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР). Уже 22–26 листопада були здійснені вибори депутатів Української Народної Ради, а 22 січня 1919 року було оголошено Акт злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) [23, с. 32]. У Західноукраїнській Народній Республіці усі школи повернулися до державної мови [33, с. 11]. Що позитивно відгукнулося на розвиток українського шкільництва.

Уряд ЗУНР мав великі плани щодо розвитку українського шкільництва, проводилися освітні реформи шляхом утворення національної і демократичної школи, було сформовано комісію, в складі якої були представники громадськості і досвідчені фахівці, проводилися з'їзди на яких обговорювалися освітні питання.

Один з таких з'їздів проходив у Станіславові. На зустрічі 21-22 березня 1919 року розглядалися питання націоналізації освітньої системи, було прийнято обов'язкову освіту для всіх дітей шкільного віку. Проте, в жовтні 1920 року польські війська окупували західноукраїнські землі й українська національна освіта знову зазнала провалу [33, с. 11]. Воєнні події Першої світової війни лишили глибоку рану на полі галицького шкільництва.

Конституція Польщі, згідно з міжнародними правовими актами, мала надавати українцям право на навчання початкових класів рідною мовою. Проте, в реальності не було жодних правових гарантій на розвиток

українського шкільництва, котрі фіксувалися польським законодавством. Ця тенденція була помітною після анексії Східної Галичини Польщею [14, с. 130].

Зміни що до правового статусу, дали поштовх для розвитку товариства «Рідна школа». Організація почалася збільшуватися, аж до 25-30% кожного року. Якщо порівнювати результати довоєнного періоду, то Українське педагогічне товариство посідало 5 місце з-поміж інших громадських об'єднань, уже післявоєнний час займати друге місце після «Просвіти» [14, с. 133].

Галицькі поляки сприймали випускників українських шкіл як майбутніх інтелігентів, підпільників, керівників антипольських настроїв, через що розвиток українського шкільництва блокувався. Прогресивна українська інтелігенція розуміла, що потрібно докласти великих зусиль, аби при таких умовах зберегти свою культуру, звичаї та традиції. Вони направили свої сили на боротьбу за національну школу та позашкільну освіту. На «Рідну школу» випало завдання наглядати й утримувати українські приватні школи. Уже впродовж 1920 року усі навчальні приватні заклади переходили під керівництво цього товариства. Під його управою було 27 народних шкіл, 10 гімназій та 9 гімназійних курсів, а також інші закладів освіти у яких навчалось приблизно 10000 учнів. У 1920-х роках «Рідна школа» створила фахові школи для дівчат у Львові та Перемишлі, а для хлопців – у Станіславові, Львові, Тернополі, Перемишлі [39, с. 134].

Розпочинаючи з 1920 року, «Рідна школа» почала брати на себе керівну роль й опіку практично над всіма приватними українськими навчальними закладами, метою якої було створення велику кількість гуртків для захисту національних інтересів від окупаційної політики [14, с. 132]. Згодом основний акцент був зроблений на розвиток професійної, а також дошкільної освіти. Основною метою було забезпечення молоде покоління українців рідною освітою відповідно до національних цінностей і викладання українською мовою [10, с. 500].

На одній із нарад «Рідної Школи» було підтверджена резолюцією, в якій наголошувалося, що «головною шкільною політикою «Рідної Школи», є національне виховання, яке базується на виховних цінностях, а не лише товариством, яке керує школами і збирає християнській етиці» [68].

Значно погіршилося положення у сфері освіти після прийняття так званого закону «Lex Grabski» щодо шкільництва, який узаконював двомовну школу (утраквістичну), яка повинна була спрямовувати виховання учнів на лояльних громадян Польщі. Визначали мову навчання за допомогою опитування у певному шкільному районі [39, с. 134]. Обов'язковою залишалося вивчення польської мови, її історію й інші предмети.

У двомовній школі переважна більшість вчителів були поляками, які погано знали українську мову, а українським вчителям надавали рекомендацію працювати в центральних воєводствах Польщі. Туди ж переселили приблизно 1500 учителів–українців, а 2500 учителів лишилися без роботи. У результаті, така політика призвела до зменшення кількості українських початкових шкіл. Українські вчителі були позбавлені необхідних для існування умов, праці та особистого розвитку [33, с. 12].

Водночас через низьку зарплатню випускники українських вчительських семінарій відмовлялися від роботи в українських школах, вони почували себе соціально незахищеними. Тому часто переїжджали в інші регіони Польщі і уже там працювали.

Щоб запобігти подальшій руйнації українського шкільництва, національна інтелігенція знаходила різноманітну підтримку приватного шкільництва. По суті, вони надавали допомогу «Рідній школі», як організації, яка «захищає розвиток української школи, задля національних інтересів народу» [34, с. 87-88]. Товариство поставило завдання надавати якісну освіту для української молоді та зберігати культурну спадщину.

Аналізуючи архівні документи, періодичні видання, можна помітити, що незначна частина населення Галичини й далі не розуміла важливе значення української школи, метою якої було збереження й розвитку нації. Про це

свідчить прихильність до класичних гімназій, а також незацікавленість в боротьбі за власну школу.

Автор допису в газеті «Діло» зазначав: «Від українського громадянства можна було почути окремі голоси про те, що краще навчати дитину в польській школі, ніж в українській», яка на той момент була обмежена у своїх правах [52, с. 14]. Можна спостерігати, що не у всі західних українців була піднесена національна свідомість. На прикладі, під час шкільного голосування результати були незадовільними: тільки 15,9 % опитуваних підтримали обов'язкову українську школу, 43% – були за польську, а 26,6 % – за двомовні. В ті часи, українські школи були одно або двокласними, і тільки у польських була семирічна програма [39, с. 136].

Свідоме населення продовжувало вести боротьбу за українську школу. До кураторії львівського шкільного округу надходило по 1,5 тисяч заперечень проти освітніх і мовних утисків. Її керівник звернувся з проханням до міністра, щоб сформулювати критерій відбору мови навчання [33, с. 13].

Таким чином, представники «Рідної школи» взяли за реалізацію таких завдань:

- утворювати й фінансувати школи різного типу;
- започаткувати шкільні курси;
- забезпечувати учнів канцелярією, одягом та підручником;
- надавати грошову допомогу молоді й школам;
- заснувати заклади вищої освіти для молоді, бурси та дитячі садочки;
- організовувати науково-пізнавальні екскурсії;
- вирішувати проблеми шкільництва, виховання і освіти;
- проваджувати видавничу діяльність;
- організовувати концерти, тематичні вечорів й вистав;
- започаткувати музеї і бібліотеки;
- займатися організацією санаторіїв;

– підтримувати зв'язки з іншими українськими та іноземними товариствами такого спрямування (як «Просвіти», «Сокола», «Січі» та інших громадських організацій) [2].

Безпосередньо, такі завдання вимагали докладання великих зусиль. Для втілення своєї мети, виховні заклади поділили на шкільні та позашкільні. [20, с. 201]. Товариство «Рідна школа» проводила свою діяльність відповідно до шаблону польської політики у шкільній галузі, яка виявлялася у підтримці фахових й народних шкіл, задля виховання національного свідомого населення й створення «різноманітного ефективного ремісничого та купецького стану» [70].

У фахових чоловічих школах навчали майбутніх слюсарів, малярів, ковалів, бляхарів, столярів, колодіїв, теслярів, кравців, м'ясників. Дівчат направляли ставати самостійними. Предмети які вони вивчали були: домашнє господарство, шиття, годівля худоби, гігієна, загальна освіта.

До позашкільної освіти почали включати двомісячні дитячі садочки під час господарської роботи, також збирали лекції з шкільної програми, для населення які не мали грошей на навчання у державній школі (така робота регулювалася відповідно до Закону про організацію шкільництва) [54, с. 97]. Фахові курси мали одну ціль, максимально швидко зупинити неграмотність українського народу, доповнити знання учнів, яку вони отримали при одно та дворічній народній школі [54, с. 99]. Ще одне практичне значення двомісячних садків було допомогти батькам, котрі зайняті збором врожаю надати опіку над їхніми дітьми в середовищі однолітків.

Окрім системи шкільної й позашкільної освіти, «Рідна школа» також надавала допомогу бурсовим гурткам. Такі навчальні заклади були сформовані для обдарованих і талановитих учнів, які хотіли поглиблювати свої знання та навички в різних галузях. Так, наприклад Товариство опікувалося утримуванням бурсами у Львові (імені Сембратовича), Городенці й Чорткові, де мешкали випускники головної української гімназії, семінаристи, польські гімназисти, торговельних та фахових шкіл. Вона

надавали допомогу у закупівлі канцелярії, книг, посібників та інструментів, які учні застосовували під час уроків. Організація проводила майстер-класи, лекції та інші освітні заходи. При бурсах також було споруджено бібліотеки та кооперативи [16, с. 24-25].

Щоб привернути увагу українського суспільства «Рідна школа» виставляла свою діяльність у друкованих виданнях. Так, у 1880–1888 роках організація була надрукована в журналі «Шкільний часопис», а через рік почала видавати свій власний журнал «Учитель», який користувався популярністю в суспільстві. У друкованих органах йшлося про актуальні проблеми української школи, а також інші значущі питання, надавалися поради вчителям щодо викладання та відстоювання своїх прав, обмінювався досвідом, надавалися плани-конспекти уроків. Там також розповідалося про методи підвищення кваліфікації. З 1907 року редактором журналу «Учитель», був Іван Копач, а з 1908 року – Василь Щурат, в 1911–1914 років – Іван Ющишин. Їхніми авторами були також вчителі-практики. Окрім вчителів з журналом співпрацювали Михайло Грушевський та Іван Франко. Громадсько-освітній діяч Іван Крип'якевич, зазначав: «Журнал «Учитель» стає все більш цікавішим і чим раз більше відповідає своїм планам» [78, с. 78]. Вчителі використовували нові ідеї, методики та наукові досліджень на своїх уроках.

У періодичних виданнях відбуваються зміни у бік прагматизму. Йдеться про основну проблему національного виховання, захисту рідної мови й українського шкільництва тощо. Головною ідеєю стає поширення шкільної справи як загальнонародної, яка досягне успіху тільки за підтримки українського народу.

«Рідна школа» також дбала про видання навчальних посібників. Впродовж 1881–1890 років було надруковано двадцять чотири видання, разом з ними було надруковано ще вісім підручників (чотири читанки, посібник з хімії, три підручники та науки, яка вивчає тварин «Звіринець», «Менажерія», «Книга про диких звірят»). Таким чином, кількість видань щороку

збільшувалась. Загальній кількості Товариству вдалося видати більше півтори сотні книг. Було також видано «Кобзаря» Т. Шевченка, «Подорожі Гулівера» Дж. Свіфта, «Огляд історії літератури від XI – XVIII століття» О. Макарушки, ілюстровані книжки-довідники в яких розповідається про народний фольклор [33, с. 15–16].

Товариство займалася також видавництвом дитячих сценаріїв для організації свят. Так, М. Козоріс у Львові видав збірку «Дитяче свято». Вони вмістили не лише педагогічний зміст, але й виразний народний. Такі п'єси були особливо популярні на Калущині [33, с. 21].

Не менш важливими було утримання бібліотеки. Товариства «Рідна школа» для ефективної роботи забезпечувала їх кваліфікованими кадрами. Умілий бібліотекар повинен, надавати поради читачу, поширювати книжки, організовувати свята, книжкові виставки, правильно висловлювати свої думки, бути ознайомленим з новинки, проводити літературні вечори, багато читати, щоб допомогти обрати вірну книгу дитині. Хороша бібліотека, вважається, святиною українського друкованого слова. Видавництво «Рідна школа» через друковані каталоги інформувало про необхідний склад фондів бібліотек. Надавалися також курси для підвищення фахового рівня [82, с. 72].

Книги які випускало товариство виконувало виховну, пізнавальну, навчальну та інформаційну функції. Вони діляться на таку класифікацію: навчальну, науково-популярну, розважальну, виробничу та художню. За віковою ознакою поділяться на групи: книжки для дітей; література для молоді; література для вчителів.

Якщо перераховувати основні досягнення товариства «Рідна школа», потрібно зазначити про:

- роботу книжково видавництва для молоді;
- спорудження селянські бурси та інститути;
- заснування дівочого інституту у Львові (1899 році);
- започатковано видання журналу «Учитель»;

- відкриття приватної української дівочої виділової школи (1898 році);
- відкриття першої української приватної жіночої вчительської семінарії у Львові (1903 році);
- відкриття освітніх курсів тощо [34, с. 342].

Отже, з потачку свого заснування 6 серпня 1881 року, «Рідна Школа» ставила собі за мету зберегти українську школу за умов іноземного панування. І хоча Товариство перебувало в складних умовах, воно зуміло стати центром розвитку освітнього націоналізму, виховуючи в молоді любові до своєї Батьківщини та рідної мови. На початку XX століття організація взяли на себе державотворчі функції для захисту української школи: засновували бібліотеки, читальні, музеї, здійснювали публічні педагогічні лекції, видавали посібники та періодичні видання, здійснювало тематичні вечори, концерти до знаменних й пам'ятних дат, створювало курси для навчання грамотності та інше. Уже на 1920 рік, «Рідна школа» взяла на себе керівну роль й опіку практично над всіма приватними українськими навчальними закладами. Можна сказати, що Товариство стало для Галичини чимось більше ніж просто культурно-освітня організація.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ ЖІНОЦТВА У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА

Роль жінки тривалий період применшувалася з урахуванням середньовічних пережитків та усталених порядків. Не в кожному краї можна було побачити принаймні мінімальні права для жінок, а що стосується освіти, то важливим було з дитинства пізнати знання з господарства.

Доцільно зауважити, що не завжди жінкам давали змогу широко застосовувати свій потенціал для активної участі у громадському житті країни (наприклад, їй заборонялося розпоряджатися власним заробітком, не могла вступити до закладів вищої освіти, профспілки її не приймали, така сама ситуація була з іншими громадськими організаціями). За таких умов з'являлися нові підстави колективних протестів, метою яких було створення жіночих товариств, які змогли б захистити власні інтереси й права, підтримувати духовне зростання нації, а також, що є дуже важливим – формуванню підростаючої еліти [20, с. 62].

Зазначимо, що всі виокремлені зміни відобразились в Західній Україні [21, с. 318]. У процесі розгляду формування й розвитку жіночого руху, доцільно зазначити головні мотиви його виникнення. Серед безпосередніх причин процесів жіночого визволення дослідники називають своєрідний економічний прогрес капіталістичних країн [19, с. 271].

Український жіночий рух ставив собі за мету об'єднати освіту жінки з її моральним вихованням, як основу для збереження традицій рідного краю. Розуміючи, що «народна свідомість» є гарантією визволення українців від чужоземного поневолення.

Прагнення до вищої освіти жінок проявився уже в 50-х роках XIX століття, а у 1860 році жінкам на короткий період навіть відкрилася можливість вступати до університетів. У зазначеному напрямку діяло одне з

перших жіночих товариств України, що носило назву «Товариство підтримки вищої жіночої освіти» [20, с. 62].

Отже, уже з середини XIX століття у Галичині набуває широкої популярності «жіноче питання». Галицьке суспільство розглядає цю проблему на рівні з іншими актуальними на той час питаннями. Таким чином, ідеї емансипації, поширилися не тільки на території Європи, а й для галицьких жінок. Галичанка почувала себе недостатньо вільною, оскільки економічно залежала від чоловіка і не могла отримати освіти, а іноді її становище було досить жалюгідним [29, с. 9].

Взагалі, до передумов виникнення й процвітання українського жіночого руху, що надавала вагомий внесок для українського шкільництва належать: політичні, економічні й соціокультурні потреби. Попри основні чинники зародження жіночого руху можна підкреслити наступні:

- низький правовий статус жінки;
- відсутність потребуваної кількості народних шкіл;
- невисокий культурно-освітній рівень;
- залежне становище жінки від чоловіків та родини;
- законодавство не надавало захисту матерям та дітям;
- відсутність підтримки й уваги уряду потрібного рівня загальної й фахової жіночої освіти;
- підростаючі вимоги до рівня освіти;
- антиукраїнський характер дошкільної й позашкільної освіти в країні;
- брак матеріальних можливостей [79, с. 17].

У Галичині водночас відбувався розвиток українського шкільництва й формування жіночого руху. Юридичною основою для цих процесів стали крайові й державні «статути», які в сукупності становили основу освітніх реформ в Австро-Угорській імперії у кінці 1860-х – початку 1870-х років. До найбільш значущих з них відносяться:

- шкільний закон держави від 14 травня 1869 року (зобов'язував відвідувати школу дітям від 6 до 14 років);

– крайовий закон від 2 травня 1873 року, за яким визначались положення утримання народних шкіл;

– закон від 2 лютого 1885 року, умови якого стосувалися організації навчання у відділових школах та інше [74, с. 4–6].

Аналізуючи сучасні педагогічні дослідження, зокрема роботи Б. Ступарика, М. Чепіли, Т. Завгородньої та інших, беремо до уваги, що свої положення використовували в основному польська частина галицького суспільства, оскільки народні школи перебували під контролем Крайової шкільної ради. Така політика спряла колонізації регіону, оскільки більшість членів цих рад складали поляки, тоді як українські члени становили лише 1/5 [38, с. 62].

Перша «жіноче» дослідження проблеми української народної школи в межах Австро-Угорщини зробила народний педагог, письменниця і громадська діячка К. Малицька. У своїх статтях, вона показала справжнє становище школи, наводила шляхи вирішення цієї проблеми, впливала на підвищення компетентності та ініціативи галицьких учителів [38, с. 423].

Подібний педагогічний аналіз роботи закладів початкової жіночої освіти вищого типу провела В. Жуковецька-Вільшанецька, у нарисі «Майбутня жіноча відділова школа». У ньому вона оцінювала роботу жіночих шкіл, їхні перспективи для подальшого розвитку.

За офіційною статистикою, у 1884 році, тобто, у той рік, коли було створено перше українське громадське жіноче товариство, на території краю працювало 2998 народних шкіл [75, с. 6]. Загалом в краї було 79 чоловічих, 68 дівочих та 2751 – мішаних шкіл. [75, с. 9].

Впродовж 1883 – 1884 років у Галичині діяло двадцять дев'ять чоловічих середніх шкіл. І. Франко розрахував, що в одній середній школі навчалось 422 учні. У двадцяти трьох гімназіях припадало по 11284 учні, у реальних школах – 950 учні. У середніх школах Галичини в ці роки навчалися 1868 українців, 7180 поляків, 72 ополячених українців, 2128 євреїв, а також інші національності [44, с. 432]. Отже, якщо порівнювати розвиток середнього

шкільництва у кінці XIX століття в Австрії, то Галичина була однією з малорозвинених провінцій. Відзначене задовольняло польський уряд [44, с. 424].

На першому етапі діяльності жіночих товариств у розвитку сфері українського шкільництва в Галичині вплинув І. Франко. Стосовно «жіночого питання» він підкреслив, що фінальний «свідченням росту національної сили головну роль посідали групи жінок» [44, с. 107]. Одна з перших жіночих організацій на території Східної Галичини – «Клуб русинок» розташовувалася у Львові, метою її членів було, за допомогою щоденників і періодичних видань, згуртувати і піднести народний дух. Для цього використовували такі газети й журнали, як «Зоря» та «Правда». У їхній бібліотеці було понад 200 книг.

Не без старань І. Франка у Станіславові 1884 році появилось українське жіноче товариство «Товариство руських жінок», а згодом – «Союз українок» [72]. Головною метою даного товариства було в розповсюдженні освіти між «руським» жіноцтвом, а також піднесення самосвідомості жінок-українок. Перший з'їзд «Союзу Українок» відбувся у Львові 1921 році, на нього прибула С. Русова. Товариство здійснювало програми модернізації сіл, організовував освітні та шкільні курси. Вони започаткували видання «Жіночого вісника», а також тематичну сторінку «Громадського вісника», редактором якого була М. Рудницька, а авторами – О. Залізняка, Н. Суровцева, М. Струтинська [12, с. 201].

Прямим організатором й першим головою «Товариство руських жінок» являлася українська письменниця Н. Кобринська. Будучи основним теоретиком вона відзначила основні засади, на яких будувалося товариство:

- національно-патріотичний характер праці;
- сполучення українських жінок різних соціальних верств;
- позапартійний статус [28, с. 402].

На думку Н. Кобринської, в Україні не вистачало досвідчених жінок, які мали здатність відтворювати духовне відновлення українського жіноцтва. На

її думку жінка повинна стати повноправною частиною спільноти, проявляти ініціативну до утворення жіночих товариств, ставлячи високі цілі: вимагання освіти для жінок, насамперед вступу до вищих і середніх навчальних установ, еквівалентності з правами протилежної статті. У Станіславові 8 грудня 1884 року відбулися установчі збори жіночого товариства. Учасниками зборів були виключно жінки, які вирішували поставлені вище цілі [43, с. 68].

Активно поширював жіночий рух І. Франко, публікуючи статті на рахунок руху у львівській газеті «Діло». До того ж, він надихнувся і створив вірш на підтримку «Товариства руських жінок». У 1893 році І. Франко разом з М. Грушевським брали участь у розвитку українських жіночих курсів [76, с. 47].

Популяризація жіночого руху набирала обертів, особливо на початкових роках 1990-х, коли жіночі організації з'явилися в різних містах Галичини – у Львові, Тернополі, Долині, Бережанах, тощо. У ці роки з'явився «Клуб руських жінок», який очолювала Г. Шухевич. Мета клубу, стати осередком для інтелектуального життя, спрямувати галичанок до громадського життя. Очікувався випуск часописів, підтримка бібліотеки, організація тематичних вечірок, розваг, нарад. Одним з важливих досягнень «Клубу руських жінок» було утворення української жіночої школи імені Т. Шевченка. Її директором було обрано М. Білецьку. У той час у Галичині не було аналогів такого навчального закладу, а кількість учениць швидко зростало – на 1911 рік нарахована 408 дівчаток [79, с. 15].

Великий внесок також мав «Кружок українських дівчат». Її творцями були студентки університетів та учениці гімназій Д. Шухевич, Н. Будзиновська, О. Охримович та С. Данилевич. Кружок кожного дня набував популярності. Їхньою метою була зосередитися на самоосвіті, організовувати вистави, підготовка до громадської праці. Перший виступ на зборах був на тему «Жіночі типи в образах Шевченка», його організатором була Наталія Будзиновська. І хоча спочатку приймало участь тільки 30

учасниць, то під кінець року їхня кількість сягала 96 осіб. Гуртківці зібрали велику кількість літератури, бібліотека нараховувала 121 книг [12, с. 201].

У 1890-х роках виникають й інші жіночі товариства. Наприклад, «Жіноче товариство» в Городенці, «Жіноча читальня» у Долині (1901 рік), жіночі товариства діяли також в Бережанах і Рогатині (1903 рік), «Жіноча громада» утворена в Львові (1909 рік) та декілька інших організацій [12, с. 200].

Варто наголосити, що в Галичині до кінця XIX століття не було ні однієї державної середньої й професійної української жіночої школи. Утворені на території Галичини державні учительські жіночі семінарії (Краків, Львів, Перемишль) були польськими або двомовними [79, с. 9].

У другій половині XIX – на початку XX століття жінки складали 47% від загального числа вчителів у Галичині, а напередодні Першої світової війни 54% . Невеликим залишався професійний рівень жінки-учительки [38, с. 191]. У східна частина Галичини була сконцентрована великою кількістю учителів жіночої статі, які не здобули відповідного рівня компетенцій. Приблизно 71% вчителів були без кваліфікації. Разом з «Українським педагогічним товариством», жіночі товариства проводили курси для вчителів народних шкіл [32, с. 20].

Не звертаючи увагу на труднощі в формуванні українського шкільництва, вже на початку XX століття у Галичині було створено українські приватні установи початкової й середньої навчальні заклади для дівчат, які впродовж наступних років готували нове покоління до свідомих, національних ідей [79, с. 10].

Перша середня жіноча школа-гімназія імені Ю. Словацького була заснована у Львові у 1902 році. Її головою були Р. Нусбаумовою та К. Холоневською [58, с. 6]. Впродовж наступних років почали відкриватися схожі навчальні заклади в Перемишлі (у 1903 році), Станіславові (у 1904 році), Стрию (у 1907 році), Дрогобичі (у 1912 році), однак тільки деякі з дівчат-українок «пробивалися» до них на навчання [28, с. 197]. Більш посилений

розвиток загальноосвітніх жіночих середніх навчальних установ припадає на останнє десятиліття досліджуваного періоду часу, перш за все через починання освіченого жіноцтва, релігійних і світських жіночих об'єднань. Так, сутній внесок у розвиток жіночої гімназійної освіти реалізували В. Недзялковська С. Стржалковська, М. Френкель, О. Філіппі, та римо-католицькі чернечі конгрегація Сестер Йозефіток, Сестер Назаретянок, Сестер Уршулянок [81, с. 11].

Згідно з дозволом Крайової Шкільної Ради року у Львові 20 червня 1906 року було відкрито гімназію СС Василянок. Навчальний заклад відіграв важливу роль у вихованні українських дівчат, підтримував емансипаційні ідеї серед жіноцтва. Гімназія надала ґрунтовну освіту та підготувала учнів до вищої школи, забезпечила громадянське виховання, поглибила національну та громадську свідомість. Педагоги розвивали в учнів спостережливість, прагнення пізнати світ через поставлені свої запитання. Після навчання випускниці здійснили наукову діяльність, розвивали художні смаки, виявляли талант у літературі і вибрали шлях жертвовної праці для добра свого народу [59].

Починаючи з 14 червня 1912 року, навчання в жіночих ліцях було організовано на двох ступенях: нижчому (4-річному) та вищому (2-річному) [32, с. 45]. У жіночих школах різних типів навчально-виховний процес будувався на принципах українознавства. Жінки-педагоги використовували різноманітний арсенал навчально-виховні методи. Наприклад фольклор, художня література, рідне слово, традиції та звичаї українського народу. Ці засоби допомагали формувати учням глибоке розуміння української культури, національної ідентичності та патріотизму. Вони сприяли розвитку мовних, літературних і культурних компетенцій, а також вихованню поваги до Батьківщини, збагачували світогляд і підготовлювали учнів до активної участі у житті українського народу. Важливим напрямком практичної діяльності вчителів-жінок, відбувалася у досліджуваний період виховної праці. Жіноча робота спрямована на надання різноманітної допомоги для соціально-

незахищених категорій дітей через спорудження бурс, сирітських захистів, дешевих кухонь. Жіночий рух мав помітний внесок у розв'язання актуальних проблем щодо організації української шкільної справи у Галичині [79, с. 11].

У роки Першої світової війни жіноцтво Галичини концентрувалось в здебільшого на доброчинній діяльності. У відзначені роки показовою є участь жінок у національно-патріотичних, а саме військових організаціях. Через війну частина населення була неграмотною. Жіноцтво турбувало це питання, починаються з'явилася статі на цю тему. На засіданні «Союзу українок» йшлося про методи боротьби з неграмотністю. В результаті для «своїх» неписьменних членів і всіх неграмотних жінок були створені курси на осінньо-зимовий час. Їхні основні методичні рекомендації були такі:

- урок повинен йти не більше однієї години;
- розглядати не більше однієї сторінки;
- під час роботи з дорослими використовувати буквар «Моя книжечка»

М. Матвійчука [42, с. 313].

Окрім групових курсів, Головний виділ «Союзу українок» проводив заняття і в індивідуальній форі. Мовний аспект «Союзу українок» містив:

- зберігати чистоту рідної мови;
- затвердження її культу;
- подбати аби при філіях «Союзу українок» створювалися окремі

гуртків пізнання рідної мови [42, с. 314].

Неможливо не підкреслити діяльність жіноцтва Дрогобиччини, яке було згуртоване у 1916 році у «Жіночу громаду». Не звертаючи на те, що вона не мала таких результатів, як праця жіноцтва Львова або Станіславова, але, маючи ціль зробити українську жінку національно-свідому, їх діяльність залишається доволі важливою [82, с. 11].

Третій етап розвитку українського жіночого руху в Галичині, характеризувався відновленням конструктивної і планової праці жіночих організацій [82, с. 11]. Найактуальнішою проблемою у педагогічній думці Галичини кінця XIX – першої третини XX століття, було низький рівень

педагогізації батьків. Репрезентанти прогресивного жіноцтва (зокрема, О. Дучимінська, В. Жуковецька, О. Кисілевська, Марійка Підгірянка тощо) здійснили ряд методичних рекомендацій, інструкції для батьків стосовно правильного виховання дітей у сім'ї. Такий інструктаж розміщувався в часописах «Жіноча доля», «Жіночий голос», «Рідна школа» тощо. Педагог К. Малицька, звертала увагу на сім'ю, як на центр пробудження та формування національної свідомості дитини. Найширше своє невдоволення українського родинного виховання вона висвітлила у збірці «Мами». Вона використовує байку «Совині діти», щоб показати сліпу любов, водночас материнський егоїзм, який погано впливає на духовний і фізичний розвиток дітей [82, с. 15].

Важливим для формування світогляду і любові до Батьківщини дітей були не тільки у їхніх матерів але й татів. Просвітителька В. Жуковецька розробила схему найважливіших вчинків для батьків:

- 1) Надавати фінансову допомогу для спорудження рідномовних шкіл;
- 2) мати активну громадянську позицію;
- 3) цінувати рідну мову [28, с. 610].

Увага жіноцтва також концентрувалася на створенні навчальних програм, підручників й посібників для вивчення української мови. Педагоги обґрунтовували такі дидактичні потреби створення підручника, до уваги приймалися вікові й психологічні особливості розвитку дітей, логічність, доступність і системність викладу навчального матеріалу, було також використано українознавчий підхід для створення змістової частини [34, с. 15].

Найкращим засобом особистого розвитку Н. Кобринська, вважала, літературу [76, с. 79]. Реалізуючи свої програмні задачі «Товариство руських жінок», світ побачив за допомогою Н. Кобринської перші українські жіночі літературні публікації, включно: альманах «Перший вінок» (спільно з Оленою Пчілкою у 1887 році) та 3 випуски літературного зібрання «Наша доля». Перший альманах показував високий ступінь освіченості жінок-редакторів, письменниць. Він став важливою подією в українському культурно-просвітньому житті [43, с. 70].

Важливо відзначити «Українську читанку», написану галицькою учителькою М. Кузьмовою, яка ґрунтувалася на навчальному матеріалі й любові до традицій народу. Навідуючи з'їзд українських учителів, зустріч якого відбулася 3 лютого 1919 року, вона висловлювала власні побажання, які з часом відтворила у власній читанці.

Одне з основних завдань навчального видання полягало в тому, щоб учні навчилися читати українською мовою, глибше ознайомити їх з творами відомих авторів, передати уявлення про національну ментальність народу, виховати патріотичні почуття, виробляти світогляд, вдосконалювати свій естетичний смак, мислення, увагу та уяву. В підручниках зображені біографічні дані та твори двох видатних особистостей, які просвітлювали українців – Івана Франка та Тараса Шевченка, що символізували ідею єдності Української держави. У навчальному виданні було враховано вікові особливості, вони повинні бути захоплюючими, спрямовані на учнів, які вже мали знання алфавіту й могли читати слова [27, с. 70].

Заслуговує увагу методичні поради В. Жуковецької для читання:

- читати тільки одну казку або оповідання;
- не ігнорувати запитання, які виникають у процесі читання;
- залучати більше ілюстрацій;
- закріпити любов до книжки, надихнути дітей на створення власної бібліотеки [38, с. 607].

Доречно пригадати й навчальну програма з української мови, яка була сформована К. Малицькою. Головне завдання письменниці було навчати граматичному оволодінні мови, вільному усному висловлюванні й письмовому викладі думок, володіти літературною мовою поетичних й прозових творів, спрямувати учнів до самоосвіти, пробудити почуття поваги та любові до рідного слова. У навчальній програмі важливу роль посідало створеннями казок для учнів, інсценізації літературних творів чи уривків із останніх, використання на уроках письмових вправ, спрямованих на розвиток самостійної думки [79, с. 16].

Українське жіноцтво приділяло також увагу методиці викладання історії в народній школі. Аналізуючи навчальну програму, К. Малицька впевнилась, що її вивчення доходить лише до вивчення біографії королів, правлячих династій, опису найбільших битв. Її пропозиціями були такими:

- 1) історію рідного краю потрібно показувати не тільки його хороші сторони, але й погані;
- 2) обирати діячів, які можуть надихнути своїм прикладом майбутні покоління;
- 3) розвиваючи в учнів любов до рідної історії, але також показати, що існують іноземні «герої» яких потрібно шанувати [28, с. 532]

На такій основі календарно-тематичне планування з уроку історія розділилося на:

- 1 клас – вивчення історії свого краю, від найновіших до найдавніших часів;
- 2 клас – вивчення історії України (у складі всіх чужих держав);
- 3 клас – історії Австрії;
- 4 клас – за таким самим принципом вивчити всесвітню історії [28, с. 533]

Педагог К. Малицька рекомендувала використовувати у своїх промовах психологічні гасла, які залишаються актуальними тепер і на межі XX – XXI століть: не пускати зневіру в оточення молоді, чиї дім далеко, не мають засобів для життя, складний заробіток; не ламати молодий потенціал, а розвивати й підтримувати у дітей «відвагу і любов до життя», запалювати віру в непереможне добро, щоби поганій ситуації зуміли не залишати віри на яскравий ранок [28, с. 402].

Не менш цікавим є міркування В. Вільшанецької, щодо вивчення історії. Вона наполягала, що історія у жіночій школі вищого типу має навчати аналізувати теперішнє життя, а не заглиблюватися у старину, виховувати потрібно сучасну жінку.

Важливо відзначити, що однією з важливих ідей українського жіночого руху Галичини кінця XIX – першої третини XX століття й головним напрямом практичної педагогічної роботи жіночих організацій краю було гармонійне виховання молоді завдяки духовному та фізичному розвитку. Провідні напрямки: пропаганда гігієнічних знань з-поміж широких верств населення; популяризацію здорового способу життя; захопленість серед дівчат ідеї почуття відповідальності жінки-матері за власне здоров'я й здоров'я своєї сім'ї; розвиток мережі дитячих оздоровчих позашкільних закладів (вакаційних осель й напівосель). Діяльність жіноцтва розвивалася у зв'язку з завданнями національного культурно-освітнього відродження. Одним з найвагоміших результатів організаційної діяльності українського жіноцтва стало створення та функціонування окремих жіночих шкіл, таких як Дівоча школа імені Тараса Шевченка (1898–1939), початкова та фахово-доповняюча школа імені Богдана Грінченка (1910–1939) у Львові, інтернатів для школярок у Львові, Тернополі, Станіславові, сиротинців у Стрию, Дрогобичі, вакаційних осель та напівосель, приватних дитячих дошкільних закладів у містах та селах краю та інше [79, с. 17-18].

Таким чином, з середини XIX століття у Галичині набуває широкої популярності «жіноче питання». Утворюється мережа жіночих організацій таких як: – «Клуб русинок», «Союз українок», «Кружок українських дівчат» та інші. Які відігравали вагому роль у розвитку українського шкільництва. Завдяки їхньої діяльності, на початку XX століття у Галичині було засновано українські приватні установи для дівчат. Представниці українського жіноцтва, зосереджувалася переважно у розвитку мережі українських приватних початкових шкіл, позашкільних і дошкільних виховних закладів. Жінки-педагоги вели досить активну роботу, ставивши перед собою завдання надати ґрунтовну освіту та підготувати учениць до вищої школи, забезпечити громадянське виховання та поглибити національну свідомість.

РОЗДІЛ 3

УЧАСТЬ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ПІДНЕСЕННІ НАЦІОНАЛЬНОГО ШКІЛЬНИЦТВА

Для українського суспільства завжди залишалося важливим питання рівня освіти нації, оскільки від якості та стану освіти залежить національна свідомість молоді. Українські національно-патріотичні сили протягом всіх періодів окупаційних режимів тісно співпрацювали з греко-католицькою церквою.

Під час революції «Весни народів» українська греко-католицька церква інтенсивно приєднувалася до національних рухів. Важливо розуміти те, що греко-католицьке духовенство було зачинателями шкільних реформ. Саме тоді церква перейшла в суспільну інституцію [30, с. 164]. Під час зустрічі руських вчених, яка пройшла в 1848 році єпископ Греко-католицької церкви М. Куземський підмітив, що «школи, а саме так звані народні, самі ще народи не просвітають...» [70, с. 45].

Але у цей нелегкий час духовенство залишалося чи не єдиним посередником між населенням і державною владою. Головна Руська Рада – перша українська політична організація у Галичині, яку очолив Г. Яхимович, була заснована 2 травня 1848 року, її заступником став М. Куземського, а секретарем – М. Малиновського. Переважно учасниками ради було духовенство. У своєму урочистому листі до народу проголошувалося цілісність 15-мільйонного українського народу, щоб розмовляли тільки одною мовою [2, с. 47]. Основними напрямками програми організації були:

- зберегти греко-католицьку релігію;
- надання їй перевагу перед іншими церквами;
- надати права народній освіті;
- впровадження національної мови у всіх державних й громадських місцях;
- захист конституційних прав та свобод громадян [7, с. 167].

Духовним складовою ради був перший український часопис «Зоря Галицька» [61]. У ті часи періодика несла в собі могутню силу: «преса, одним надягає корони, а іншим знімає. Преса розпалює вогонь війни, то знову пасіює мир...» [4, с. 48]. При Раді, також діяли сільський, шкільний, фінансовий відділи. Як ми знаємо, здійснити усі сплановані заходи не вдалося, але звертати з націоналістичного напрямку українці не збиралися.

Одну з ключових ролей для розвитку освіти відіграв конкордат, затверджений 18 серпня 1855 року, який надав незалежність церкві від держави. Відповідно до поставлених цілей отці повинні брати під свій контроль релігійне вихованням молоді і забезпечити, щоб в навчальних закладах предмети відповідали католицькій вірі [4, с. 138].

У своїй діяльності греко-католицького духовенства звертало увагу на ті чинники, які були спрямовані на розголос і поширення католицьких ідей. Одним із таких факторів були книги морально-релігійного підтексту, католицькі періодичне видання, християнська література, парафіяльні бібліотеки й читальні, які вплинули на вироблення високоморальної особистості [48, с. 86].

Переважно авторами перших граматик української мови були греко-католицькі священики, а саме, такі як Й. Левицький, М. Осадца, Й. Лозинський, І. Могильницький та інші. Вони також, вважалися, зачинателями з у написанні читанки, букварів, катехизми та іншу релігійну літературу, котра була написана українською мовою для навчальних установ та парафіян [49, с. 89].

Для школи було відібрано абетку отця І. Лаврівського. Він також написав граматику української мови і методичні посібники, для вчителів і практикантів тривіальних і парафіяльних шкіл. Книги розроблялися з урахуванням провідних європейських ідей в галузі педагогіки [40, с. 47].

Суттєвим є вклад отця І. Могильницького у напрямок освіти, як педагога і автора 5 шкільних підручників, який вперше виступив на захист прав української мови за допомогою друкованого слова. У своїй праці «Відомість

про руським язиці» він довів, що українська мова це одна зі слов'янських мов і українців як окремий народ [46, с. 38].

Одним із перших підручників була «Граматика руского языка», вона створена Я. Головацьким [68, с. 84]. У своїй праці він відтворював досвід українських мовознавців, таких як Й. Лозинського, М. Максимовича, О. Павловського тощо, а також звертав увагу на граматики XVII-XVIII століття. Уже в 1862 році у Львові був опублікований підручник «Граматика руского языка» під редакцією М. Осадца [72, с. 131]. Граматика мала шалену популярність серед мовознавців, її використовували в галицьких гімназіях аж до появи у 1889 році «Граматики руского языка для шкѣль среднихъ» Ом. Огоновського [71, с. 47]. І. Франко цього приводу висловлювався, що «професор надав перевагу граматиці – цього разу уже не на старослов'янську граматику, а на справжню живу южноруську мову» [46, с. 365]. Робота отця О. Огоновського була справжнім успіхом для українського шкільництва й підтвердив суттєвий внесок представників греко-католицького духовенства у розвиток науки [48, с. 87].

Актуальним до кінця 60-х років XIX століття залишався гімназійний підручник «Руска читанка» отця В. Ковальського. Великим рівнем популярності користувалась «Читанка для діточок в народних училих руских» М. Шашкевича, що він завершив у кінці 1836 року, але надрукована вона була тільки у 1850 році (друге видання – 1853 року). Не дивлячись на те, що цей підручник призначався для народних шкіл, проте він так істотно різнився від давніх церковнослов'янських, його почали використовувати в гімназіях. Вагомим здобутком для середньої школи стала «Хрестоматія церковно-словенская и древно-руская» Я. Головацького, яка друком вийшла у 1854 році та складалась з двох частин [69, с. 64]. Починаючи з 1868 року, гімназисти мали можливість купити «Руску читанку для высшей гимназии» отця О. Торонського [73, с. 121].

Після смерті М. Левицького митрополитом стає його помічник Г. Яхимович, який продовжує боротися за народне шкільництво,

присвячуючи значну частину свого життя просвітницькій роботі, навідував парафії, проводив навчальні проповіді та займався благодійницькою діяльністю. Він надсилав серію заяв до цісаря з потребами: впровадити в школах українську мову, її читання у середніх школах, використання в адміністративних органах й громадських місцях; на урядові посади призначати україномовних. На диво, проте австрійський уряд все ж таки дозволив вільне використання української мови в Галичині, а також пообіцяв публікувати книги народною мовою. Віддаючи суттєву увагу піднесенню шкільництва, митрополит Г. Яхимович, суперечив двом суспільним напрямкам – польському латинізму й москвофільству, коли в кінці 1860-х – початку 1870-х років, переважна більшість греко-католиків схилялася до них [4, с. 56].

Митрополит С. Лавринович відіграв велику роль для шкільництва, продовжуючи напрямок свого попередника Г. Яхимовича. Свої зусилля він спрямовав на майбутню розбудову мережі народного шкільництва, за його ініціативи було запроваджено сучасну навчальну програму, надавав вчителям змогу підвищити свою кваліфікацію, сприяв розвитку наукових досліджень та підтвердження ідеї української національної самобутності. Митрополит намагався поширювати освіту серед молоді, наприклад: організовував змагання, конкурси, виставки та інші заходи, що сприяли розвитку творчих здібностей та інтелектуального потенціалу учнів [5, с. 51–52].

Величезний внесок у розвиток шкільництва здійснював митрополит Й. Сембратович, який активно сприяв поширенню української мови в школах, створенню україномовних навчальних програм. Він також підтримував видавничу справу, фінансував друкарні, де виходили книги українського авторства, спонсорував культурні заходи та розвиток мистецтва, будівництво шкільних приміщень, закупував канцелярію для учнів. Завдяки зусиллям греко-католицького духовенства в галицьких школах було запроваджено обов'язкове початкове навчання рідною мовою. Наслідком чого у 1869-1870

роках працювало 1293 державних початкових шкіл. Окрім того, до кінця XIX століття число письменних українців досягла приблизно 30 % [35, с. 205–208].

За період митрополування С. Литвиновича утворилося товариство «Просвіта», що підтверджує прогрес в національно-культурному житті. У Львові 8 грудня 1868 року під час перших зборів головою товариства обрали сина греко-католицького священика А. Вахнянина. У цілому греко-католицькі священики та монахи були активними діячами цього товариства. Головна ціль «Просвіти» полягала в розповсюдженні освіти серед дорослих шляхом видання книжок й організації широкої мережі читалень в українських селах, перекласти відомі літературні твори для українських шкільних підручників та підвищення якості освіти та створення навчальних умов для учнів [41, с. 79]. За рахунок «Просвіти» надруковано 17 підручників для молодших класів українських гімназій. Станом на 1912 рік в Галичині працювало 2364 бібліотеки й 504 читальні, велика кількість мистецьких гуртків. Отже, духовенство греко-католицької церкви посідало значне місце у створенні Товариства [4, с. 58].

Також вагому роль в підтримці та поширенні українського шкільництва відіграв митрополит А. Шептицький. Під його захистом були освітні заклади та установи Галичини. Митрополит, звертав свою увагу на Львівську Духовну Семінарію, адже в цьому закладі проходило навчання майбутніх богословів та вчителів, він часто відвідував Семінарію, проводи там диспут з настоятелями, залучав відомих українських педагогів і вчених, спілкувався з вихованцями. Коли на його шляху траплялися талановиті учні, він схиляв їх до подальшого навчання в студії Відня, Риму, Інсбрука чи до Фрайбурга. Протягом своєї діяльності А. Шептицький виховав більше двох сотень священників з вищою освітою, більшість яких отримала наукові ступені. Митрополит, також створив велику кількість недільних шкіл, там українська молодь могла отримати основну освіту та сприяти розвитку їхньої національної свідомості. У таких школах могли навчатися діти з різних соціальних груп. Крім цих заслуг,

митрополит А. Шептицький був ініціатором створення Українського науково-педагогічного товариства [18, с. 63].

УГКЦ співпрацювало з такими організаціями, як «Просвіта», «Рідна Школа», «Сільський Господар». Завдяки активній участі Церкви було досягнуто значних успіхів у розвитку культури, особливо в сільській місцевості [26, с. 157–158]. Упродовж 1900–1914 років було відкрито 2000 нових читальних зал, 430 будинків «Просвіти» і Народних Домів. У загальному, в регіоні працювало 2664 бібліотеки і 2944 читальні, також було надруковано приблизно 1,5 млн. книг [12, с. 486].

У 1906 році А. Шептицький фінансував жіночу гімназію. Це стало успішним кроком у розвитку жіночої освіти. У навчальному закладі підтримувався культурний розвиток учнів, їхні музичні та художні здібності [22, с. 12]. Він також надав підтримку для розвитку хліборобської школи у селі Коршів та садівничої школи у селі Милованні.

Завдяки ініціативи митрополита у 1919 році, було створено класичну хлопчачу гімназію, що називалася «мала семінарія», майбутніх студентів теології виховували в дусі християнства. Однак польська влада не визнавала таку освіту, тому багато випускників обирали світські професії [18, с. 63].

Велику увагу митрополит приділяв піклуванню над сирітами. Він щедро допомагав сестрам Василіянкам у фінансуванні їх сиротинця. А. Шептицький залучав благодійників для покриття витрат на будівництво, підтримку монастирів та інше.

Додатково у сфері освіти, А. Шептицький організовував притулки і дитячі садки для дошкільнят. В цих закладах закріплювали моральні та патріотичні ідеали. Митрополит також надавав щедрі допомоги приватним народним семирічними школам, які були під опікою сестер Василіянок та товариства «Рідна школа». Для цих шкіл він подарував чотири приміщення у Львові: «Рідній школі» імені князя Льва на Личакові, школу імені Бориса Грінченка на Святоюрській горі [18, с. 62].

Товариство «Рідна школа» не мала можливості утримувати українське молоде покоління, оскільки більшість сім'ї учнів були неблагополучними, в них не було змоги оплатити навчання дітям, або купити канцелярію й теплий одяг. Митрополит надав таким дітям змогу отримувати в школах глибоке релігійне й патріотичне виховання, від високо кваліфікованих вчителів. Під час свят, школярі радо зустрічала свого опікуна. Також завдяки підтримки митрополита було засновано Городицьку школу, фахову дівчачу школу «Труд», хлопчачу ремісничу бурсу, дяківську школу, з предметами книгознавства, диригентської майстерності, засад ремесла, кооперації, управління громадським майном [18, с. 63].

Одним з головних здобутків митрополита в сфері освіти являється заснування в 1919 році богуславського факультету на базі Львівської Духовної Семінарії. В межах цього факультету навчали майбутніх духовників для Греко-Католицької Церкви. Навчальні дисципліни охоплювали різні аспекти духовності, богослов'я, філософії, моралі, літургії та інших важливі предмети [18, с. 65].

Підтримка УГКЦ, мала важливе значення для національного культурно-просвітницького руху, завдяки діяльності митрополита А. Шептицького і його однодумців авторитет церкви був зміцнений, здійснюючи просвітницьку роботу. Їхня роль сприяла розвитку українського шкільництва, створенню просвітницьких товариств, інтернатів, освітніх установ, участі у професійній майстерності вчителів тощо [18, с. 64].

Греко-католицькі священики старались брати максимальну активну участь у початковій школі, читаючи основи християнської науки, крім того, перед ними стояла задача зачепити не тільки в учнів релігійні, а й патріотичні почуття. До того ж, духовенство вело статистику на рахунок стану навчання та сприяли у боротьбі за українську мову в місцевих школах, зокрема в двомовних [10, с. 515–516].

У школі духовенство чітко розподілило час шкільної програми, вони дотримувалися план читання лекцій з релігії. Поширювали часопис «Нива»,

який мав вагому роль в українській культурній ідентичності. Періодичне видання дозволяло на уроках пропонувати учням високоякісну літературну продукцію. Розміщенні статті, напрямляли молодь на суспільні, культурні та моральні питання, підштовхуючи учнів до глибшого розуміння суспільного контексту та розвитку свідомості, вони також відігравали важливу роль у процесі становлення високоморальної особистості [51, с. 44].

Неодноразово на з'їздах піднімалося питання про співпрацю між вчителем і священником. Такій спільній роботі надавалося особливе місце, тому що така педагогічна діяльність мала підґрунтя для успішних результатів морально-релігійного виховання молоді. На прикладі такої співпраці було утворено «Товариства Руських Катехітів» у 1867 році. Його центр розміщений у Львові. Основною метою було забезпечити високу релігійної освіти та моральне виховання українського населення на Галичині. Для досягнення результатів, товариство проводило такі заходів: влаштовувати з'їзди, конференцій, розгляд шкільних проблем, видання періодики та підручників [26, с. 158].

Під час з'їздів, духовенство, також дійшло до висновку, щоб кожний священник підібрав доцільні методи для здійснення релігійних практик на селі. Для цього потрібно:

1. вивчати історію України;
2. розпізнавати до котрого етнічного складу відносяться жителі села;
3. орієнтуватися про кількість церковних братств та релігійних товариств [1, с. 51–52].

Священикам також потрібно кожну неділю відвідувати читальні культурно-просвітні товариства, переглядали книги релігійно-духовного характеру.

Видатним учителем у Львівській академічній гімназії був Отець Є. Монцібович. Він старався надавати увагу кожному учню, допомагав їм з навчанням та у вирішенні особистих проблем. Діти його описували, як

«доброго вчителя, свого близького приятеля, і як прикладного громадянина-Українця» [60, с. 70].

Ще один хорошим прикладом можна навести отця О. Абрисовський, про якого відзивались як про людину, яка піклується про українську школу. Навіть вийшовши на пенсію він продовжував активно підтримувати школу [61, с. 179].

Галицьке духовенство, очікувало від отців-катехитів успішних результатів в справі навчання учнів у школах. Для цього отці складали письмовий екзамен із філософії, історії, культури, психології, соціології тощо.

Священнослужителі також могли мати керівні посади в середніх школах. Але це траплялося нечасто, тому що польська влада, відносилася неприхильно до греко-католиків. Однак, є позитивний приклад, отець Ю. Дзерович, після семи років керування дівочим учительським семінарієм у Львові, був назначений його директором [53, с. 261].

В українських школах Греко-католицька церква інтенсивно застосовувала право на читання основ релігій. За вивчення основ християнської релігії декани не тільки спостерігали, але й забезпечували загальний навчально-виховний процес. Крім того, більшість частина священиків брали ініціативу для навчання здібних дітей, надавали стипендію або фінансово утримували під час проживання у шкільних «бурсах». У навчальних закладах могло бути 1-2 вчителів з цієї дисципліни. Суттєву роботу отці робили разом зі членами українських культурно-просвітницьких товариств на рахунок питання знищення неписьменного українського населення. Християнська віра стала одним із центральних елементів освітньо-виховного процесу в українських навчальних закладах, якими опікувалися українські громадські організації [30, с.165].

Предмет релігія став обов'язковим, для всіх класів в яких є від 20 учнів того визнання. Священики також могли вести й інші предмети, якщо мали певну кваліфікацію, яку могли скласти під час вчительських екзаменів. У методичних рекомендаціях церковно-освітні діячі виконували функцію

вчителя і проповідника. Така традиція була започаткована ще дуже давно і пов'язана з іменем святого Іоанна Златоуста, за його слова вчитель повинен володіти усіма чеснотами.

До основних вимоги професійних якостей вчителів з релігії, потрібно зазначити, наступні риси:

- 1) Інтелектуальну: добре знати свій предмет, такі як: історію Біблії, літургіку, церковну історію і церковний спів; мати базові знання у галузях педагогіки, психології та логіки; доступно пояснювати навчальну дисципліну;
- 2) Моральну: бути щиро віруючим;
- 3) Фізичну: бути фізично здоровим [82, с. 265]

Священникам, також потрібно було, по-перше, вміти зацікавити молодь до читання релігійних часописів. По-друге, він повинен мотивувати учнів, щоб продовжити далі навчатися за обраним фахом. По-третє, ще більшу увагу душпастир повинен надавати тій молоді, яка не хотіла продовжити навчання. Коли виникала така ситуація священник надавав католицьку періодику, спонукали молоде покоління до культурно-громадської роботи.

Переважна більшість катехитів, використовувала застарілу методику навчання й виховання. Тому їм надавалася рекомендація не обмежуватися тільки підручником або завчанням напам'ять матеріал, а використовувати такі форми та методи, які могли забезпечити хороші результати у виховному процесі. Наприклад на уроці з релігії були залучені біблійні образи, яскраві зображення, прогулянки й аналіз тощо [5, с. 44]. Також на урок-дискусії, лекції отці використовували такі нестандартні форми, як реколекції та екзорти.

Одним з найефективнішим методом залишалося використання духовних практик, такі вправи відновлювали внутрішні сили. Під час використання духовних вправ, велику увагу приділяли «постановам», які ділилися на два види: а) великі, загальні; б) малі, конкретні. У таких практиках застосовували медитацію та контемпляцію. За допомогою медитації учень міг розмірковувати про таїнств віри. А завдяки контемпляції, можна детальніше розглянути історичну подію.

Ще одну форму виховання, яку застосовували священники на уроках релігії в школах найменувалася екзртою, тобто під час уроку було спільне обговорення релігійних тем. Таким методом, релігійні знання легше запам'ятовувалися для школярів. Окрім школи учні застосовувалися цю практику вдома. За допомогою екзрти отець міг закріпити любов до Господа Бога. Релігійні практики діляться за такою схемою:

- обговорення, дискусії, проповіді, розважання, культ героїв;
- участь у культурно-освітніх організаціях;
- іспити совісті, Сповідь, Св. Причастя, заохочення, покарання [5, с. 51].

Для виховного процесу використовували такі засоби як: молитву, духовні книги і музику, мистецтво, часописи, вечорниці, вистави, спортивні змагання, народно-релігійні традиції тощо. Також учні приєднувалися до культурно-освітніх об'єднань наприклад: «Католицька Акція», «Сокіл», «Пласт» та інші організації.

На цьому УГКЦ не зупиняло свою діяльність, духовенство старалося активно відкривати нові навчальних курсів і закладів. Наприклад, було розпочато піврічний курс з метою підготовки селян до вступу освітньої установи. В основі цього курсу були такі предмет як українська мова, математика, географія, історія, природознавство та релігійні науки. Особливу роль надавалась розмовній українській мові, граматиці, знанню історії та культури українського народу [57, с. 27].

Зокрема, духовенство греко-католицької церкви, окрім участі в навчально-виховному процесі, активно працювало над створенням власних ремісницьких шкіл, ліцеїв, інтернатів, сиротинці. Особливі монаші ордени греко-католицької церкви при монастирях організовували дошкільні і початкові навчальні заклади [30, с.166].

З метою успішної організації навчально-виховного процесу учнів на уроці релігії в навчальних закладах Галичини, відповідно до резолюції Архієпархіального Собору в 1905 році, було проведено поділ всієї території

краю на шкільні сектори, які включали в себе від 6 до 12 навчальних закладів. Для забезпечення зручності, ці шкільні округи були формовані відповідно до кордонів адміністративних повітів. У кожному шкільному окрузі визначався духовний шкільний комісар, у якого був обов'язок тримати на контролі дотримуватись церковних вимог щодо використання вірної методики навчання релігії в школах і здійснення релігійних практик. Починаючи свою роботу, кожен шкільний комісар складав присягу, яка мала такий зміст: «Присягаю Господу Богу Всемогучому, що доручені мені обов'язки буду по змозі совісно сповняти на славу Бога й спасення ближніх». Шкільний комісар мав у своїх обов'язках перевірку результатів педагогічної праці катехитів, а також встановлення конструктивних стосунків з адміністрацією школи. Потребувалось виконання положення митрополичого ординаріату про те, що «школа не повинна бути місцем яких-небудь конфліктів між світськими й духовними вчителями» [47, с. 43].

Окрім зазначених обов'язків, до завдань шкільного комісара входило також налагодження тісних зв'язків з ординаріатським делегатом у шкільній окружній раді. Учасниками ординаріатської Шкільної Ради могли бути обрані лише найбільш авторитетні та досвідчені катехити-священники.

Отже, у другій половині XIX століття – на початку XX століття греко-католицьке духовенство стало провідником національного українського відродження. Дивлячись на освіту не тільки як засіб піднесення культурно-освітнього рівня населення, але й, зокрема, формуванню патріотичної свідомості, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей народу. Разом з українською інтелігенцією українське греко-католицьке духовенство розпочали активну працю у відновленні, заснуванні й розвитку освітніх навчальних закладів. Завдяки отриманим прибуткам, відкривалися школи, в яких навчалися різні категорії українського суспільства, особливо це стосувалося сиріт, дітей з неблагополучних родин. У досліджуваному періоді діяльність Греко-католицької церкви продемонструвала особливо вагомий підтримку національному шкільництву. Церква забезпечувала фінансову

допомогу, розширювала мережі українських шкіл, сприяла підвищенню рівня освіти та забезпеченню доступу до навчання для всіх верств населення. Окрім того, Греко-католицька церква займався видавничою діяльністю, публікацією навчальних посібників та літератури, спрямованих на розвиток української освіти. Всі ці зусилля сприяли зміцненню українського шкільництва в Галичині.

РОЗДІЛ 4

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ШКІЛЬНИЦТВО В ГАЛИЧИНІ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ

Освітня система в Галичині в другій половині XIX – початку XX століття, відгравала не лише історико-педагогічну, але й суспільно-політичну роль. Значну увагу для розвитку галицького шкільництва приділяли культурно-освітні товариства. До них можна віднести товариство «Рідна школа», жіночі організації та діяльність УГКЦ та інші.

Вивчаючи «Внесок українських культурно-освітніх товариств у розвиток шкільництва в Галичині (середина XIX століття – початок XX століття)», учням надається можливість дізнатися більше та набути цінних знань про українську культуру. Данна тема не тільки підтримує освіту, але й пробуджує патріотичні почуття, громадянську відповідальність [83, с. 5].

Школярам потрібно звернути увагу не тільки на діяльність культурно-освітніх товариств, а на їхній вплив на розвиток шкільництва, засоби формування національних цінностей та збереження національної спадщини на прикладі україномовних шкіл та традицій [84, с. 22]. Дане дослідження можна застосовувати під час уроків історії України, вивчаючи культуру зокрема теми: «Культурно-освітні товариства в Галичині в середині XIX століття – початок XX століття».

Розглядаючи означену тематику в школі, з'являється можливість розвивати в учнів цінності, творче мислення та соціальну активність. Так, ціннісний аспект доцільно розглянути на прикладі діяльності Товариства «Рідна школа». Учні дізнаються значущість національної освіти того часу, що закладалася в основу діяльності товариства. Школярам важливо пояснити потребу збереження та розвитку української мови, літератури та культури в цілому, сприяти усвідомленню того, що за допомогою спільної роботи можна досягнути позитивних змін у суспільстві. Вони також можуть ознайомитися з

тогочасними виявами патріотизму, громадянської свідомості, поваги до національної культури та української мови. Таким чином аналіз теми може підштовхувати учнів до почуття гордості за свою країну, спонукає бути активними громадянами своєї країни і брати участь у шкільних та громадських ініціативах [86, с. 4].

Одним із прикладів діяльності товариства «Рідна школа» можна виокремити під час кейс-уроку на тему «Діяльність товариства «Рідна Школа» в Станіславові». У випереджувальних завданнях для груп учні готуються до заходу, шукають і систематизують матеріал про основні завдання «Рідної школи», де в місті розміщувався її основний центр, створюють буклети, роздрукувати фотографії, а також презентувати книги, які видавало товариство (на прикладі «Кобзаря» Т. Шевченка, «Подорожі Гулівера» Дж. Свіфта, «Огляд історії літератури від XI – XVIII століття» О. Макарушки та інші) [27, с. 15-16].

Під час організації кейс-уроку в здобувачів освіти доцільно привчати до збереження та поширенню української культури, самовираження та формування відповідальності. Вони також навчаються працювати в команді, проявляти ініціативу та креативність у створенні проектів, що сприяє підвищенню комунікативних навичок. Дана тема, дозволяє розвинути великий комплекс компетентностей:

– Просторова: вивчаючи діяльність «Рідної школи», учні зможуть дослідити де розміщувалися українські школи, навчальні установи та інші заклади на території Галичини (наприклад відкриття гімназій у Коломиї у 1893 році, у Тернополі в 1898 році, у Львові в 1906 році, у Станіславові в 1905 році) [50, с. 203];

– Інформаційна: провести аналіз Грудневої конституції 1867 року, в якій йдеться про надання рівноправності школам. На прикладі 19 статті «Всі нації держави рівноправні й кожен народ має тверде право берегти й формувати свою національність і мову. Держава схвалює рівноправність всіх мов у школі, уряді та суспільному житті. В краях, де проживає кілька народів,

повинні бути прилюдні заклади навчання так облаштовані, щоб кожний з тих народів отримав потрібні засоби для навчання своєї мови, без примушування до вивчення іншої красної мови» [25, с. 50];

– Логічна: розуміти принципи та ідеї (виховання національно-свідомої молоді, збереження української культури, мови, літератури та традиції через шкільництво, забезпечити якісну освіту в школах), які були вкладені в основу розвитку української школи. Навчитися визначати основні положення причинно-наслідкових зв'язків;

– Аксіологічна: аналізуючи журнал «Учитель», учні можуть зробити самостійні висновки щодо тем, які обговорювалися у статті. Надати власні версії, чому цей журнал користувався такою популярністю, його позитивні й негативні аспекти [78, с. 78];

– Економічна: показати збереження власної самобутності, як впливала на шкільництво за допомогою об'єднання сили Товариства і громади для заснування школи імені М. Шашкевича;

– Патріотична: розказати, як «Рідна школа» розробляла шкільну програму, де національне виховання і любов до рідної країни було одним із складовою навчання;

– Громадська: спонукати учнів бути активними учасниками своєї громади і школи, на прикладі несправедливості до людських прав вчителів українських навчальних закладів, які відрізнялися від польських, не тільки зарплатнею, але й умовами діяльності.

Стосовно компоненту творчого мислення, то воно залишається найактуальнішим питання сучасних середніх шкіл. Під час вивчення теми учням надається можливість аналізувати історичні факти, джерела, події про діяльність Греко-католицької церкви. У процесі дослідження вони навчаються виокремлювати ключові моменти, порівнювати джерела, аргументувати свої позиції. Таким чином, аналізуючи історичні факти в учнів формуються самостійні висновки, що до певних історичних фактів [87, с. 19].

Наприклад, під час уроку можна розподілити учнів на групи та дослідити діяльності УГКЦ у сфері збереження та розвитку української культури. Одна з група може аналізувати внесок церкви у збереження української мови, інша – української школи. Групи доцільно розділяти випадковим чином, щоб сформувати в учнів гнучкість до різних умови. Таку роботу потрібно застосовувати, для того, щоб сильніші учні ділилися своїми знаннями з менш успішними. Це надає стимул активно брати участь у процесі навчання й отримувати нові знання [87, с. 22].

Також можна застосовувати нестандартний спосіб уроку на прикладі духовної практики екзорти, як це проводили отці-катехити для формування глибоких релігійних знань. Данні уроки мали на меті не просто передавати знання про релігію та обряди, але й спонукати до особистого занурення школярів у віру, розуміння важливості збереження релігійних цінностей. Під час спільного обговорення релігійних тем учні розвивають критичне мислення і навчаються сприймати інші точки зору. Вони беруть участь у дискусіях, висловлюють свої думки, аргументують свої погляди. Такий урок залучає в них емоції, що надає можливість повторити вивчений матеріал, тим самим тема краще засвоюється. Ця практика дозволяє учням не тільки отримувати знання, але й спонукає їх до роздумів, власного ставлення до релігійних питань [5, с. 51].

Вивчаючи участь греко-католицької церкви в піднесенні національного шкільництва учні, можуть усвідомити, які важливі зміни відбулися за допомогою церкви у національному піднесенні. Також дана тема впливає на суспільне виховання молоді, усвідомлення національно-культурної ідентичності, формуванні національної свідомості. А також розвиває ряд компетенцій на уроці історії:

– Інформаційна: показати, яку роль для шкільництва відіграло УГКЦ завдяки аналізу та оцінки діяльносте митрополитів та їхніх однодумців (Й. Левицький, М. Осадца, Й. Лозинський, І. Могильницький та інші); також

потрібно звернути увагу на аналіз документів або історичних фотографії куди приєднувалися їхні учні («Католицька Акція», «Сокіл», «Пласт» та інші);

- Логічна: аналіз діяльності УГКЦ з іншими освітянами, щодо навчальних програм. Учні також можуть протиставляти стан українських шкіл під час окупаційного режиму та теперішній час;

- Аксіологічна: на прикладі боротьби греко-католицької церкви боротьба з пригнічення інших держав для збереження української мови, культури та ідентичності через систему освіти;

- Економічна: фінансування А. Шептицького для обдарованих (стипендія) та неблагополучних дітей в яких не було змоги навчатися, будівництво нових шкіл, ремонт приміщень та канцелярії;

- Патріотична: виховувати в учнів почуття любові до рідного краю за допомогою діяльності А. Шептицького. Наприклад, надання допомоги українським школам та освітнім закладам, заснування бібліотек, архівів та музеїв, сприяння науковим дослідженням і видавничій діяльності [18, с. 62];

- Громадянська: показати тісну співпрацю греко-католицької церкви з різними культурно-освітніми організаціями, головною метою яких було забезпечити ґрунтовну освіту та розвиток культури. Їхні спільні зусилля для встановлення освітніх програм, запровадженню нової педагогічної методики. Такий приклад спонукає учнів брати участь у громадських ініціативах та проявляти активну громадянську позицію. На прикладі шкільних проєктів, тематичних вечорів, волонтерських акціях тощо [12, с. 486].

Щодо соціальної активності, то її можна розвивати вивчаючи вплив українського жіноцтва на розвиток шкільництва. Досліджуючи жіночі рухи в Галичині школярі, ще з дитинства розширюють свій світогляд щодо ролі жінок у суспільстві. Вони ґрунтовніше ознайомлюються відомими особистостями, жінками-педагогами та їхніми досягненнями у розвитку культури й освіти Галичини. Дане питання може глибоко вплинути на майбутні переконання

молодого покоління на рахунок рівноправності, толерантності та їхньої активної позиції у суспільстві.

Для того щоб учні могли краще розібратися в даному питанні, можна запропонувати урок-дебатів. Учнів потрібно ознайомити з темою ще до уроку і дати змогу підготувати свої аргументи для дискусій. На початку уроку можна запропонувати питання для активізації школярів, а також на повторення матеріалу. Розпочинаючи більш загальних запитань, наприклад: «Що відомо про феміністичний рух в Україні, окремих представниць? Яких відомих жінок, педагогинь, письменниць, які вплинули на освіту вони знають? Розказати детальніше про їхні ідею та діяльність» [85, с. 24].

Під час уроку-дебатів доречно ставити проблемні питання, тим самим у класі пропонувати дискусію, яка підштовхує учнів до глибших роздумів і аргументованого висвітлення своїх поглядів. Приклади питань можуть звучати так: «Чи було слушно боротися за жіночу освіту, якщо більшість галицьких жінок залежало від сім'ї або чоловіка і не проявляли свою ініціативу?». У ході дебатів в учнів розвивається комунікативні навички, уміння працювати в команді, аргументація власної думки та вміння розглядати проблему з різних точок зору.

Для проведення іншого типу уроку можна організувати самотійну роботу. Її завданням слугуватиме, наприклад, розроблення анкети впливу жіночих рухів на шкільництво, їхню діяльність, досягнення в освітніх ініціативах тощо. Учні також можуть практикувати метод інтерв'ювання із представниками старшого покоління. Батьки разом з дітьми можуть активно долучитися до аналізу проблеми, обговорити стереотипи і зробити власні висновки щодо ролі жінки в суспільстві, як в той час, так і в сучасному світі. Школярам також доцільно дозволити залучати під час роботи спеціалізовану літературу. Таким чином подібна робота поглибила їхні знання про гендерну рівність, пов'язані з цим проблеми в суспільстві [85, с. 3].

Така робота спонукає школярів до самотійності. Учням надається можливість формулювати проблемні запитання, розв'язувати завдання,

шукати необхідну інформацію, аналізувати й висловлювати власну думку про вплив жіноцтва на різні аспекти шкільництва, наприклад, доступність освіти для жінок, жіноче лідерство в школах тощо. Це сприяє розвитку творчих здібностей та активної громадської позиції [85, с. 4].

Вивчаючи дане питання на уроці історії в школярів розвиваються такі компетенції:

- Інформаційна: досліджуючи діяльність видатних жінок-педагогів Галичини, таких як К. Малицька, М. Рудницька, Н. Кобринська та інших, потрібно застосовувати аналіз архівних джерел, друковані видання, використовувати інтернет-джерела. Також складати анкети або проводити особисті інтерв'ю для глибокого вивчення і аналізу вплив жінок на освіту [86, с. 6];

- Логічна: дати зрозуміти учням, який був складний шлях просвітлення галицьких жінок, проаналізувати з якими труднощами стискалися педагоги-жінки. По-перше, вони стискалися з соціальними упередженням, про те, що жіноча роль належить тільки сім'ї та веденні домашнього господарства. По-друге, обмежений доступ до освіти. А по-третє, жінки-педагоги часто стикалися з осудом консервативного суспільства, які не підтримували участі жінок у освітньому процесі;

- Аксіологічна: провести паралель між відомими світовими освітянами, як М. Кюрі та М. Монтесорі, з діяльністю жінок-педагогів у Галичині, їхній вплив на освіту [86, с. 6];

- Громадянська: спостерігаючи за роллю жіноцтва у громадському житті, їхнє ставлення до перешкод та пошуку ефективних дій, для досягнення своїх цілей. В наслідок чого, учні розвивають свою компетенцію;

- Патріотична: показати любов до своєї батьківщини на прикладі жіноцтва, як під час навчального процесу вони зацікавлюючи учнів вивчати національні цінності, культуру та історії свого народу;

— Мовленнєва: вивчаючи жіночий рух учні навчаються висловлювати свої погляди, сприймати інші точки зору, вести дискусію та публічно виступати.

Отже, досліджуючи на уроках тему шкільництва, учням надається можливість проводити активний аналіз джерел, надавати оцінки історичним фактам, розвивати критичне та творче мислення. Школярі ґрунтовніше вивчають етапи розвитку шкільництва, його основні події та особистості, які вплинули на цей процес. Їм також вдається детальніше поринути в минуле Галичини, її особливості, традиції та цінності. Учні спільно співпрацюють у групах, обмінюються думками та поглядами. Тим самим, вони навчаються ставити запитання і водночас спільно відповідати на проблемні питання, формувати висновки на основі отриманої інформації. Загалом, така робота сприяє комплексному розвитку учнів, розширює їхні знання, навички та уміння, а також готує до самостійної роботи.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на основі даного дослідження можна сформулювати наступні висновки:

Одним з основних питань суспільного життя Галичини в другій половині XIX століття – на початку XX століття залишалося шкільництво, а якщо точніше – його обмежені права для українців. У таких умовах товариство «Рідна школа» перебувало в центрі національної освіти краю, метою якого було зберегти україномовну школу, долучити до навчального процесу велику кількість дітей, які, через чужоземне поневолення, опинилися в нелегких умовах.

Ідейними передумовами створення товариства «Рідна школа» стали події «весни народів» 1848 р. Зі створенням у 1881 р., члени товариства ставили такі завдання: надати допомогу галичанам-українцям в збереженні та розвитку початкової, середньої та вищої освіти; створити українські школи на основі рідної мови; підтримувати місцеві осередки та членів організаційно, фінансово й морально.

Не зважаючи на активну боротьбу «Рідної школи» за національне шкільництво, число державних українських шкіл значно зменшувалося. У результаті товариство зосереджувало свою діяльність у розбудові приватних навчально-виховних закладів. Можна сказати, що їхня робота не була даремною, оскільки утворення подібних навчальних закладів набирало швидких обертів. «Рідна школа» активно популяризувала початкові та середні навчальні заклади, а також надавала пільги дітям з незаможних сімей. Крім того, товариство здійснювало з'їзди, ставили театралізовані вистави, засновували бібліотеки, читальні, музеї, готували та друкували шкільні підручники. На 1914 рік «Рідна школа» опікувалася 13 дошкільними закладами, 27 народними школами, 10 гімназіями, 5 семінаріями, 7 фаховими школами та 15 курсами.

«Рідній школі» вдалося заснувати державні навчальні заклади, такі як початкові школи, середні школи та педагогічні училища, включали: Українську початкову школу та ремісничу школи – засновані у Львові у 1880 р. та 1894 р. відповідно, Українську жіночу гімназію імені Ольги Кобилянської (1907 р.), Українське гімназійне товариство імені Тараса Шевченка (1908 р.), засновані теж у столиці краю. Заклади стали ядром національного життя й продовжили зберігати українську самобутність, забезпечували надання освіти українською мовою та розвиток національної культури тощо. Вплив «Рідної Школи» на шкільництво в Галичині дає нам зрозуміти, що розвиток освіти завжди є і буде важливою складовою у всіх аспектах прогресу та національної свідомості.

Загалом процеси, пов'язані з розгортанням жіночої активності у громадському русі Галичини, по суті, мали незначну активність. Передусім це зумовлювалося через малу участь жіноцтва в політичних і санітарних структурах. Концепція активної діяльності жіночих товариств, визначалася через суспільно-політичні виклики того часу, а тобто: обмежений доступ до освіти на території Австро-Угорської імперії; невелика кількість народних шкіл, особливо дівочих; соціальні упередження, жінок навчали материнства та як вести господарство; відсутність фахових закладів освіти для жінок; залежність галичанок від сім'ї та чоловіка.

Водночас, жіноцтво активно сприяло утворенню та розвитку освітніх закладів, складанню освітніх програм та навчальної методики. Їхня діяльність спрямовувалася, насамперед, на розвиток українських приватних жіночих початкових, позашкільних та дошкільних навчальних закладів. По-перше, ці установи відкривали можливість жінкам отримати якісну освіту та підвищення соціального статусу у громаді. По-друге, розвиток українських приватних жіночих навчальних закладів сприяв зміцненню національної ідентичності. А по-третє, українські приватні жіночі навчальні заклади здійснювали велику роль у розвитку освіти загалом. Вони розширювали

систему державних шкіл, забезпечуючи доступ до освіти всього населення і сприяло загальному підвищенню рівня освіченості в Галичині.

У середині XIX століття – на початку XX століття осередком національного відродження стало греко-католицьке духовенство та їхня співпраця з товариствами. У зазначений період греко-католицька церква активно приймала участь в українському суспільному русі, поширювала національну культуру, мову та традиції, чим саме сприяла формуванню в учнів національної свідомості, релігійності. Важливо також пам'ятати, що митрополити ГКЦ перші почали брати ініціативну у проведенні шкільних реформ. Вони розглядали освіту не тільки засобом піднесення культурно-освітнього рівня молодого покоління, але й можливістю виховання національно свідомих людей, які б поєднували в собі любов до віри та батьківщини. Духовенство виступала за рівноправність в освітній сфері, за забезпечення якісної освіти всіх верств суспільства, не заважаючи на релігійні та соціальні розбіжності. Разом з українською інтелігенцією, вони розпочали активно відновлювати роботу освітніх товариств і закладів. Митрополити, єпископи, отці активно підтримували освіту та культури. Їм було надано право на викладання основ релігії в українських школах. Церква також надавала фінансову допомогу для відкриття шкіл, сиротинців, підтримувала стипендіями дітей-сиріт та дітей з неблагополучних родин. У цілому, діяльність греко-католицької церкви у досліджуваний період продемонструвала особливо вагому підтримку національному шкільництву й сприяла його піднесенню.

Розглядаючи внесок українських культурно-освітніх товариств у розвиток шкільництва в Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.) в шкільному курсі історії України, в учнів з'являється можливість усвідомити історичну роль та вплив громадських організацій на розвиток освіти, важливість ініціатив, що впливають на формування освітньої системи та підвищення рівня освіченості у суспільстві.

Основні аспекти викладання цієї теми включають детальний огляд діяльності українських культурно-освітніх товариств, їхню мету та завдання, методи, які застосовувалися для розвитку освіти та культури, а також важливі досягнення та вплив на суспільство. Водночас, учні мають змогу оцінити значення цих товариств та усвідомити, як важливо було боротися за збереження і розвиток української мови, культури й освіти в умовах політичних обмежень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Наукові статті, монографії, посібники

1. Білавич Г., Савчук Б. Товариство «Рідна Школа» (1881–1939). Івано-Франківськ, 1999. 208 с.
2. Біленький Я. Шкільні підручники для середніх шкіл. 25-ліття товариства «Учительська громада»: Ювілейний науковий збірник. Львів, 1935. С. 140–153.
3. Богачевська М. Дума України – жіночого роду. Київ: Воскресіння, 1993. 110 с.
4. Вегеш М., Концур-Карабінович Н., Марчук В., Палінчак М. У соборі Святого Юра: сторінки історії Української Греко-Католицької церкви : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 750 с.
5. Вегеш М., Концур-Карабінович Н., Марчук В., Палінчак М., Голонич Я. Українська Греко-Католицька церква: минуле і сучасне. 2020. 380 с.
6. Великанович Д. За українську школу. Львів, 1937. 56 с.
7. Великий А. З літопису християнської України. IX-XX ст. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1977. 304 с.
8. Великий А. Нарис історії згромадження сс.Служебниць НДМ. Рим, 1968.
9. Верстюк В. Ризький мирний договір 1921 р. і завершення боротьби за Українську Народну Республіку. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 років*. Київ: Інститут історії України НАН України, 2011. Вип. 6. С. 337–366.
10. Гелей С. Українське педагогічне товариство «Рідна школа»: національний символ українського шкільництва в Галичині (1881–1939). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2017. Вип. 29. С. 496–519.

11. Гелей С. Шкільна освіта в Галичині у другій половині XIX – на початку XX ст. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія : Гуманітарні науки*. 2015. Вип. 13. С. 30–50.
12. Гембаровська І. Становлення жіночого руху в Західній Україні. Наприкінці XIX – на початку XX ст. *Магістерський науковий вісник*. 2015. № 23. С. 198–202.
13. Гнатчук О. С. Українські жіночі організації на Буковині (80-ті рр. XIX–30-ті рр. XX ст.). Чернівці: Рута, 2004. 292 с.
14. Гнот С. Українське шкільництво Галичини у складі Другої Речі Посполитої. *Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів : зб. наук. ст.* Львів, 2014. Вип. 4. С. 129–139.
15. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Ілюстрована історія. / за ред. М. Кугутяк. Львів ; Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2008. 524 с.
16. Зьомко Н. Українське педагогічне товариство «Рідна школа» як виразник української ідеї в освітньому та національному житті Галичини у міжвоєнний період. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Історія*. 2011, Вип. 142. Т. 154. С. 23–25.
17. Івах С. Передумови освітньої діяльності представниць жіночого руху у контексті розвитку українського шкільництва Галичини (кінець XIX – перша третина XX ст.). *Людинознавчі студії: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Педагогіка»*. 2018. № 7/39. С. 85–103.
18. Кекош О. Просвітницька діяльність митрополита Андрея Шептицького. *Молодь і ринок*. 2012. № 1 (84). С. 62–66.
19. Кобченко К. Гендерні зміни в українському суспільстві в сер. XIX – на поч. XX ст. як складова європейських цивілізаційних процесів. *Українознавчий альманах*. 2012. № 8. С. 271–274.
20. Ковальчук О., Потапук Л. Причини та передумови виникнення жіночого руху в Україні на прикладі жіночих товариств (друга половина 19-го

– початок 20-го століття). *Людинознавчі студії. Серія : Педагогіка*. 2017. Вип. 5. С. 60–70.

21. Кравець В. Історія гендерної педагогіки : навч. посіб. Тернопіль : Джура, 2005. 440 с.

22. Лаба В. Митрополит Андрей Шептицький. Його життя і заслуги. Люблін : Свічадо, 1990. 62 с.

23. Луцький М. І. Правовий аспект акту злуки УНР та ЗУНР. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2014. № 9. С. 32–37.

24. Маланчук-Рибак О. Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях XIX – першої третини XX ст.: типологія та європейський культурно-історичний контекст. Чернівці: Книги-XXI, 2006. 500 с.

25. Марковський В. Правовий статус української мови в Австро-Угорській імперії. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2010. Вип. 1. С. 48–61.

26. Марчук В. Національно-культурні та церковно-релігійні ініціативи митрополита Андрея Шептицького на початку XX століття. *Історія в середніх і вищих навчальних закладах України*. 2005. № 10. С. 154-161.

27. Марчук О. Українська читанка М. Кузьмової як орієнтир для підготовки підручників у наш час. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. 2013. Вип. 1. С. 68-73.

28. Нагачевська З. Педагогічна думка і просвітництво в жіночому русі Західної України (друга половина XIX ст. – 1939 р.): монографія. Івано-Франківськ: Видавець Третяк І.Я., 2007. 764 с

29. Павлюх М. Іван Франко і жіночий рух Галичини. *Українське літературознавство*. 2010. Вип. 72. С. 9–14.

30. Пилипів І. Політика Греко-католицької церкви у сфері шкільництва Східної Галичини (1919 – 1939 рр.). *Гуржіївські історичні читання*. 2011. Вип. 4. С. 164-166.

31. Потапюк Л. Жіночий рух та освіта на західній Україні: історико-педагогічний аспект. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2010. № 6. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Potapyuk.php> (дата звернення: 03.03.2023).
32. Потапюк Л. Діяльність жіночих Громад як джерело забезпечення гендерного паритету (друга половина XIX – перша третина XX ст.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. № 1. С. 18–23.
33. Сікорський П. Внесок «Рідної школи» в розбудову українського шкільництва і освіти: історичні надбання і проблеми сьогодення. *Товариство «Рідна школа»: історія і сучасність : наук. альм. Львів. крайов. т-во «Рід. шк.»*, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка / упоряд. ред. Д. Д. Герцюк, упоряд., ред. П. Сікорський. Львів, 2011. Час. 6. С. 6–38.
34. Сірополко С. Історія освіти в Україні / підгот. Ю. Вільчинський. 2-ге вид. Львів : Афіша, 2001. 663 с.
35. Стеблії Ф. Духовний П'ємонт українців. Львівщина. Історико-культурні та краєзнавчі нариси. Львів : Центр Європи, 1998. С. 205–222.
36. Стеблії Ф. Українська «Весна народів» у Львові. Історичні нариси. Львів, 1996. С. 168–183.
37. Стець А. Державне будівництво у період Західноукраїнської Народної Республіки. *Актуальна юриспунденція*. 2019. URL: https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2069%3A100619-08&catid=240%3A1-052019&Itemid=297&lang=en (26.02.2023)
38. Стражнікова, І. Передумови становлення й розвитку системи професійної підготовки у жіночому русі Західної України кінця XIX – початку XX століття. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Ужгород: Видавництво УЖНУ «Говерла», 2011. Вип. 21. С. 189–191.

39. Ступарик Б. Школі – національне виховання молоді (вибрані статті). Івано-Франківськ: Плай, 2005. 283 с.
40. Ступарик, Б. Шкільництво Галичини (1772–1939). Івано-Франківськ, 1994. 144 с.
41. Товариство «Просвіта» у Львові. Статути / упор. В. Пашук. Львів, 1999. 272 с.
42. Турченко Ф.Г., Мороко В.М. Історія України. Кілець XVIII початок XX століття: Підруч. для 9 кл. загальноосв. навч. закл. Київ: Генсза, 2004. 424 с.
43. Фенканін А. Наталя Кобринська – основоположниця жіночого руху в Західній Україні. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: педагогіка. Тернопіль, 2008. С. 67–71.
44. Франко І. З останніх десятиліть XIX віку. *Зібрання творів в 50-ти томах*. Київ, 1984. Т. 41. 556 с.
45. Франко І. Наші народні школи і їх потреби. Педагогічні статті і висловлювання. Київ, 1960. С. 106.
46. Франко І. Професор Омелян Огоновський. *Зібрання творів в 50-ти томах*. Київ: Наукова думка, 1986. Т. 43. С. 358–381.
47. Химка І. Греко-Католицька Церква і національне відродження у Галичині 1772–1918. *Ковчег: Збірник статей з церковної історії*. Число 1. Львів, 1993. С. 73–107.
48. Щербяк Ю. Науково-видавнича діяльність української греко-католицької церкви (середина XIX–перша третина XX ст.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2008. № 3. С. 85–90.
49. Krawczenko S. Rozwój ruchu kobiecego w Ukrainie Kobiety wobec dominacji i opresji. 2019. S. 43–55.
50. Morozowa O. Україномовна освіта – важливий чинник становлення української державності: історіографія проблеми. *Echa Przeszłości*, 2022. № XXIII/2. С. 197–209.

II. Періодичні видання

51. Біленький С. Плян науки релігії в школах. *Нива* 2-3 (1924), 70.
52. Вага Рідної Школи. *Діло*. 1926. Ч. 131.
53. Всячина. *Нива* 9 (1926). С. 367-368.
54. Звідомлення Голови Управи «Рідної Школи» за час від 1 вересня 1932 до 31 серпня 1933 року. *Рідна школа*. 1933. 15 грудня. 355 с.
55. Зоря Галицька. 1848. 15 травня.
56. Коедукація в школах. *Рідна Школа*. 1938. 15 травня. С. 155–156.
57. Комунікат (Важне для родичів та шкільної молоді), 19.
58. Мірна З. Часи міняються й ми з ними. *Жіноча Доля*. 1937. Ч. 1–2. С. 5–6.
59. На нові позиції. *Рідна школа*. 1932. С. 53.
60. Некролог. о. Омелян Абрисовський. *Нива* 8-9 (1929). 328 с.
61. Некрольоги. о. Євген Монцібович. *Поступ* 8-9 (1921). С. 198–199.
62. Перебудова освіти після ювілейного зїзду Рідної Школи. *Мета* 3 (1931), 3.
63. Перший Український Педагогічний конгрес. 1935. Львів, 1938.
64. Планові акції товариства «Рідна Школа». *Діло*. 1923. 27 червня. С. 1.
65. Посмертна згадка. *Мета* 2 (1931). 12.
66. Романюк В. Жіночі сторінки історії. *Галицький Кореспондент*. 2018. URL: <https://gk-press.if.ua/zhinochi-storinky-istoriyi/> (дата звернення: 07.03.2023)
67. Сірополко С. Національне виховання й позашкільна освіта. *Діло*. 1925. Ч. 26. 312 с.

III. Праці тогочасних діячів

68. Головацкій Я. Граматика руского языка. Львѡвъ, 1849. 219 с.

69. Головацкій Я. Хрестоматія церковно-словенская и древно-руская в пользу оучениковъ вышшой гимназіи въ цѣс. кор. Австрійской державѣ. Въ Вѣдні, 1854. 358 с.

70. Историческій очеркъ основанія Галицко-русской Матиц и справозданье первого собору ученыхъ русскихъ и любителей народного просвѣщенія / сос. Яковомъ Головацкимъ. Во Львовѣ, 1850. С. XLI.

71. Огоновський О. Граматики руского языка для школъ середныхъ. Львѣвъ, 1889. 288 с.

72. Осадца М. Граматика руского языка. Во Львовѣ, 1864. 256 с.

73. Торонський О. Руская читанка для высшой гимназіи. Том III. Часть первая. Львѣвъ, 1868. 483 с.

74. Baranowski, B. Krajowe ustawy szkolne wraz z Statutem Rady szkolnej krajowej. Lwów: NTP, 1889. 86 s.

75. Sprawozdanie c. k. Rady szkolnej krajowej o stanie wychowania publicznego w roku szkolnym 1887/8 i 1888/9: Szkoły ludowe i

IV. Довідкові та енциклопедичні видання

76. Богачевська-Хом'як М. Д., Кісь О. Р. Жіночий рух. *Енциклопедія Сучасної України*/ Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-18147> (дата звернення: 01.03.2023).

77. Герасимович І., Терлецький О. Освіта і шкільництво. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*. Київ, 1995. Т. 3. 820 с.

V. Автореферати та дисертації

78. Білавич Г. В. Українське педагогічне товариство «Рідна школа» і розвиток національного шкільництва в Галичині (1881–1939 : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. АПН України. Київ, 1996. 155 с.

79. Івах С. М. Проблеми українського шкільництва у жіночому русі Галичини (80-ті роки XIX – 30-ті роки XX ст.) : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2007. 20 с.

80. Левандовська Л.М. Українські культурно-освітні товариства Перемишля як чинник громадсько – політичного життя Галичини (1867–1939 рр.). дис. канд. істор. наук: 07.00.01. Кам'янець-Подільський. 2015. 243 с.

81. Маслій Г.М. Становлення та розвиток жіночої освіти на західноукраїнських землях (кінець XVIII–початок XX століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Чернігів, 2011. 23 с.

82. Ясінчук Л. 50 літ Рідної Школи 1881-1931. Львів 1931. 279 с.

VI. Навчально-методичні публікації

83. Дубина М., Руденко Ю. Патріотичне виховання молоді. *Освіта України*. 2006. №8. С. 5.

84. Коркішко О. Становлення патріотичного виховання в 19–20 ст.: (Історичний аспект). *Рідна школа*. 2004. № 2. С. 60–62.

85. Павлюк Л. Теоретичні аспекти проблеми формування соціальної компетентності старших підлітків. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя.]. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 4. С. 40–43.

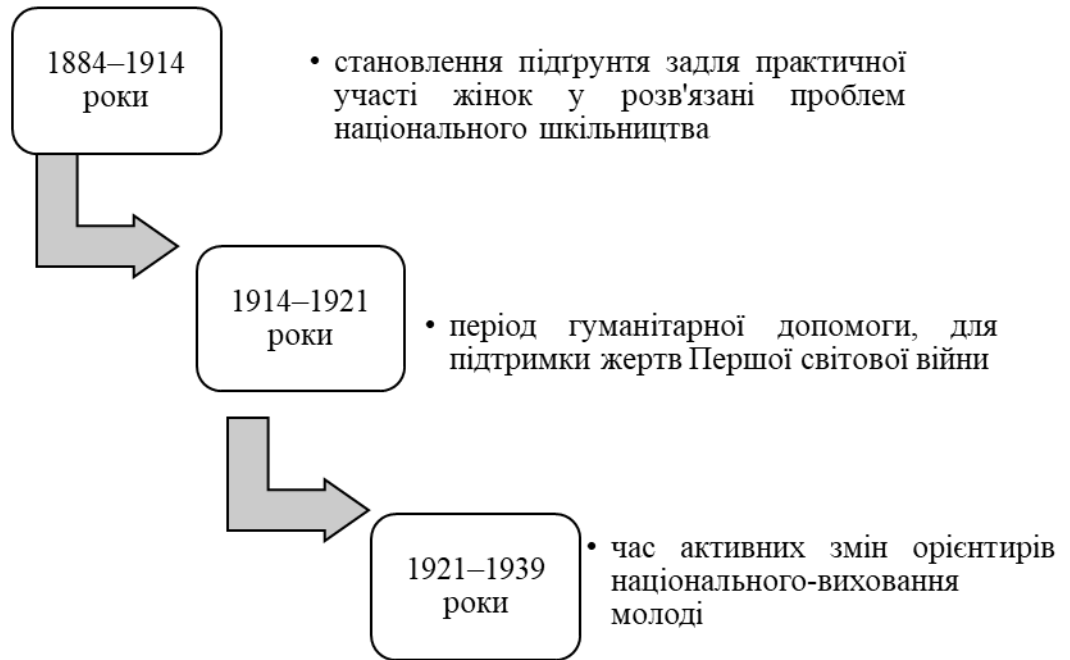
86. Пащенко Д. Патріотичне і національне виховання – складові становлення громадянина. *Шлях освіти*. 2002. № 1. С. 9–14.

87. Полек В. Духовна освіта на Прикарпатті. *Нова зоря*. 1991. Листопад (№ 33–34). С. 25–26.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Схема 1. Стадії піднесення українського жіночого руху Галичини часу середини XIX століття – початку XX століття



Джерело: Івах С. М. Проблеми українського шкільництва у жіночому русі Галичини (80-ті роки XIX - 30-ті роки XX ст.) : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2007. 20 с.

ДОДАТОК Б

План-конспект з предмета «Історія України»

Тема: Культурно-освітні товариства в Галичині в середині XIX століття – початок XX століття.

Мета:**навчальна:**

- охарактеризувати формування культурно-освітніх товариств на Галичині; / *інформаційна*
- ознайомити учнів з діяльністю «Рідної школи»; / *інформаційна*
- розкрити значення діяльності жіночого руху у розвитку українського національного шкільництва; / *інформаційна*
- з'ясувати значення діяльності греко-католицької церкви в суспільно-політичному житті західноукраїнських земель; / *інформаційна*

розвивальна:

- вміння формулювати власні висновки; / *логічна*
- розвивати навичку роботи з історичним джерелом (аналіз Грудневої конституції 1867 року); / *інформаційна*
- формувати інтерес учнів до вивчення теми (кейс-метод); / *аксіологічна*
- розвивати хронологічну компетентність (вправа «Встанови послідовність»); / *хронологічна*
- вміння учнів надавати характеристику історичним постатям (на прикладі А. Шептицький, І. Могильницький та інші); / *аксіологічна*
- розвивати вміння аналізувати історичні факти (на основі відео про Культурне життя на західноукраїнських землях); / *інформаційно*

виховна:

- виховувати патріотичні почуття та почуття гордості за співвітчизників, які боролися за розвиток українських шкіл; / *громадянська, аксіологічна*
- виховувати вміння працювати в колективі (групового завдання); / *логічна*

- виховувати активну життєву позицію, чесність, порядність, людяність;
/ громадянська, особиста
- викликати почуття поваги за боротьбу, проти релігійних та гендерних утисків;
/ громадянська, особиста
- виховувати у дітей толерантне ставлення до особливостей вибору кожного;
/ особиста, аксіологічна
- виховувати в учнів повагу до людського життя як найвищої цінності;
/ громадянська, особиста
- викликати почуття відповідальності за збереження української державності (на основі боротьби культурно-освітніх товариств.);
/ громадянська, особиста
- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей, міркувань («Коло ідей», «Мікрофон»); */ мовленнєва*

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: історична карта, портрет А. Шептицького, роздавальні картки, схема опорного конспекту, відеоролик (Культурне життя на західноукраїнських землях).

Основні дати:

- 1867 р. – Груднева конституція;
- 1881 р. – заснування УПТ у Львові;
- 1884 р. – створення українське жіноче товариство «Товариство руських жінок»;
- 1889-1914рр. – видавнича діяльність журналу «Учитель»;
- 1926 р. – перейменування на УПТ на «Рідна Школа».

Основні терміни: «національна свідомість», катехизм, жіночий рух.

Основні історичні постаті: А. Шептицький, К. Малицька В. Жуковецька, А. Яновського Р. Шухевич, К. Левицький, Ю. Романчук, І. Франко та інші.

План уроку:

1. Товариство «Рідна школа»;

2. Роль жіноцтва у розвитку українського шкільництва;
3. Участь греко-католицької церкви в піднесенні на західноукраїнських землях.

Хід уроку

Д о з а ч а с у	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
3 х в.	I. Організаційний	Взаємне привітання. Добрий день, діти! Перевірка присутніх. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань та відкриттів.		
1 0 х в	II. Мотиваційний етап	- Робота з відео-джерелом. https://www.youtube.com/watch?v=CCksi64ywqo (Культурне життя на західноукраїнських землях, 10 хв.) <i>/ інформаційна</i> Метод «Мікрофон» Які основні культурно-освітні організації існували на Галичині? / <i>логічна</i> Чому великої уваги надавали освіті? / <i>логічна</i> Які виникали перешкоди перед культурно-освітніми організаціями? / <i>логічна</i> Як виховання молоді впливало на національний рух? / <i>логічна</i>	Як культурно-освітні організації на Галичині сприяють збереженню і популяризації національної культури та ідентичності?	<i>логічна</i> , <i>аксіологічна</i>

2 х в.	III. Актуалізаційний Етап		1. Яку епоху ми зараз вивчаємо? 2. Які характерні риси цієї епохи?	<i>хронологічна</i> <i>логічна</i>
2 0 х в.	IV. Етап вивчення нового матеріалу	1. Товариство «Рідна школа» - «Рідна Школа» (до 1926 — Українське Педагогічне Товариство) — освітньо-виховне товариство, засноване 1881 року у Львові, як «Руське Товариство Педагогічне». - перейменоване у 1926 році — на «Рідна Школа». - Працювало над вирішенням проблем освіти українського населення (початкова школа, середнє шкільництво, вища школа), та наданням моральної і матеріальної допомоги учням і студентам. - Товариство видавало дитячу літературу, журнал «Дзвінок» (1892—1914), журнал «Учитель» (1889—1914), шкільні підручники і читанки, щорічний календар. Клопотання Товариства до урядових установ сприяли ростові числа шкіл з українською викладовою мовою. - Визначні діячі товариства: Олександр Барвінський, Ілля Кокорудз, Остап Макарушка, о. Тит Войнаровський, Анатоль Вахнянин, Григорій Врецьона, Ростислав Заклинський, Костянтина Малицька, Кость	1. Які цілі та завдання ставив перед собою товариство «Рідна школа» в Галичині? 2. Які досягнення та вплив товариства «Рідна школа» можна виділити? Запишіть термін «національна свідомість» у зошит. Вправа «Ваша думка» 1. Як освіта сприяє збереженню та розвитку культурної спадщини та національної ідентичності? 2. Які зміни в сфері шкільництва внесла	<i>Логічна</i> <i>Логічна</i> <i>Логічна, мовленнєва</i>

Паньківський, Юліан Романчук, О. Олександр Стефанович, Володимир Шухевич та ін. / <i>інформаційна</i> * Робота з джерелами / <i>інформаційна</i> Аналіз Грудневої конституції 1867 року Ст. Конституційні права та свободи; гарантувала деякі основні права та свободи, такі як свобода слова, друку, зібрань, релігійна свобода та право на освіту. 2. Роль жіноцтва у розвитку українського шкільництва - з середини XIX століття у Галичині набуває широкої популярності «жіноче питання». - Український жіночий рух ставив собі за мету об'єднати освіту жінки з її моральним вихованням. / <i>інформаційна</i> <pre> graph TD A[1884-1914 роки] --> B[1914-1921 роки] B --> C[1921-1939 роки] A --- A1[• становлення підручня задля практичної участі жінок у розв'язанні проблем національного шкільництва] B --- B1[• період гуманітарної допомоги, для підтримки жертв Першої світової війни] C --- C1[• час активних змін орієнтирів національного-виховання молоді] </pre> - Перша «жіноче» дослідження проблеми української народної школи в межах Австро-	Груднева конституція 1867 року на території Галичини? 3. Як вплив діяльності товариства «Рідна школа» на шкільництво Галичини сприяв формуванню національної свідомості, але створював виклики і проблеми в контексті мовної політики та суперечностей між національними групами? Вправа ведення дискусії 1. Яких відомих жінок, педагогів, письменниць, що вплинули на освіту вони знають? Розказати детальніше про їхню ідею та діяльність. 2. Чи було слушно боротися за жіночу освіту, якщо більшість галицьких	<i>логічна</i> <i>аксіологічна</i> <i>Логічна</i>
--	---	--

		Угорщини зробила народний педагог, письменниця і громадська діячка К. Малицька. - У Станіславові 1884 році створено українське жіноче товариство «Товариство руських жінок», а згодом – «Союз українок». Головною метою даного товариства було в розповсюдженні освіти між «руським» жіноцтвом, а також піднесення самосвідомості жінок-українок. - Жіночі організації з'явилися в різних містах Галичини — у Львові, Тернополі, Долині, Бережанах, тощо. - Середні жіночі школа-гімназія імені Ю. Словацького було заснована у Львові у 1902 році. Її головою були Р. Нусбаумовою та К. Холоневською. Впродовж наступних років почали відкриватися пологі навчальні заклади в Перемишлі (у 1903 році), Станіславові (у 1904 році), Стрию (у 1907 році), Дрогобичі (у 1912 році). / інформаційна 3. Участь греко-католицької церкви в піднесенні на західноукраїнських землях - В другій половині XIX-початку XX ст. греко-католицька церква, відігравала важливу роль у житті українців Галичини. - УГКЦ співпрацювало з такими організаціями, як «Просвіта», «Рідна Школа»,	жінок залежало від сім'ї або чоловіка і не проявляли свою ініціативу? 3. Як ви оцінюєте роль жінок у розвитку українського шкільництва на Галичині? Чи були їхні зусилля визнані та вшановані? 1.Які були основні цінності, які греко-католицька церква	<i>Аксіологічна</i> <i>Аксіологічна</i>
--	--	---	--	---

«Сільський Господар». Завдяки активній участі Церкви було досягнуто значних успіхів у розвитку культури, особливо в сільській місцевості. Упродовж 1900-1914 років було відкрито 2000 нових читальних зал, 430 будинків «Просвіти» і Народних Домів. В загальному, в регіоні працювало 2664 бібліотеки і 2944 читальні, також було надруковано приблизно 1,5 млн. книг - Після смерті М. Левицького митрополитом Г. Яхимович, який продовжує боротися за народне шкільництво, присвячуючи значну частину свого життя просвітницькій роботі, навідував парафії, проводив навчальні проповіді та займався благодійницькою діяльністю. Він надсилав серію заяв до цісаря з потребами: впровадити в школах українську мову, її читання у середніх школах. /

інформаційна



-Діяльність А. Шептицький. Під його захистом були освітні заклади та установи Галичини. Митрополит, звертав свою увагу на Львівську Духовну Семінарію, адже в цьому закладі проходило навчання майбутніх богословів та вчителів, він часто відвідував Семінарію, проводи там диспут

прагнула поширити через школу?

2. Яким чином греко-католицька церква сприяла формуванню національної самосвідомості та патріотизму серед учнів?

3. Як ви оцінюєте вплив греко-католицької церкви на шкільництво Галичини? Чи був він переважно позитивним чи мав певні недоліки?

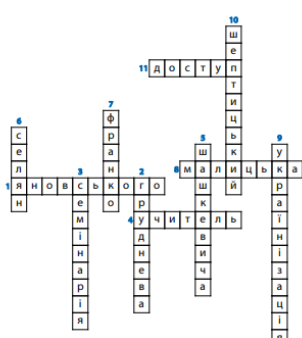
Групова робота

Одна з група може аналізувати внесок церкви у збереження української мови,

Логічна

Логічна

аксіологічна

		з настоятелями, залучав відомих українських педагогів і вчених, спілкувався з вихованцями. У 1906 році А. Шептицький фінансував жіночу гімназію. - Греко-католицькі священники старались брати максимальну активну участь у початковій школі, читаючи основи християнської науки, крім того, перед ними стояла задача зачепити не тільки в учнів релігійні, а й патріотичні почуття. / інформаційна	інша – української школи.	Аксіологічна
6 х в	V. Систематизація знань	КРОСВОРД  По горизонталі: 1. Який журнал набрав широкої популярності серед викладачів? 4. На честь якого письменника "Рідна Школа" створила приватну народну школу? 8. У якому році Шептицький відкрив першу школу для дітей селян? 11. Яке значення мав шкільний акт 1871 року? По вертикалі: 2. Головою товариства "Рідна Школа" було обрано? 3. Назвіть письменника, який надавав підтримку жіночому руху. 5. У якому році Шептицький заснував першу гімназію у Станиславові? 6. Як називалась перша українська професійна педагогічна школа в Галичині? 7. Перша «жіноча» дослідження проблеми української народної школи в межах Австро-Угорщини зробила? 9. Як називається Конституція, яка надавала права на релігійну та освітню свободу? 10. Голова УГКЦ, який активно сприяв розвитку освіти в Галичині?	«Встанови послідовність» 1. А. Шептицький заснував першу гімназію у Станиславові; 2. Заснування товариства «Рідна школа»; 3. Відкриття першої школи для дітей селян; 3. Видання журналу «Учитель»; 4. Відкриття жіночих гімназій та шкіл у Галичині.	Хронологічна
3 х в	VI. Висновки	- Рідна школа заснована в 1892 році. Вона активно поширювала українську мову та культуру, сприяла розвитку української освіти та впровадженню нових педагогічних підходів. Одним з важливих досягнень Товариства було видання журналу «Рідна школа». Він став платформою для обміну ідеями та досвідом між		

		вчителями, сприяв професійному зростанню та підвищенню якості української освіти. - Основною діяльністю УГКЦ було забезпечення освітніх закладів. Митрополити вкладала значні зусилля у створення та підтримку українських освітніх закладів, таких як школи, гімназії та семінарії. Сприяла підвищенню кваліфікації вчителів. Через організацію педагогічних семінарів, конференцій та видання педагогічної літератури. Забезпечили формуванню національної свідомості та самоідентифікації української молоді. - Жіночий рух активно займався заснуванням та підтримкою освітніх організацій. Ці організації пропагували освіту серед жінок, підтримували жіночі професійні школи та курси, активно боролися за рівність у правах отримання освіти. Вони виступали за доступність освіти для всіх жінок, незалежно від соціального статусу чи національності, педагогічній грамотності.		
1 х в	VII. Домашнє завдання		1.Створити анкету досліджуючи вплив жіночих рухів на шкільництво, їхні діяльність, досягнення в освітній реформі;	

			2.Підготуватися до кейс-уроку на тему «Рідна Школа» в Станіславові.	
--	--	--	---	--



Станиславівські просвітяни, які спричинилися до будівництва «Рідної Школи» ім. М. Шашкевича». Поч. XX ст.

URL: <https://gk-press.if.ua/ridna-shkola-im-markiyana-shashkevycha/>



Кружок «Рідної Школи» ім. М. Шашкевича у Станиславові

URL: <https://gk-press.if.ua/ridna-shkola-im-markiyana-shashkevycha/>



Шевченківські свята. Біля будинку «Рідної Школи» на вул. 3 Мая (нині вул. М. Грушевського) в Станиславові

URL: <https://gk-press.if.ua/ridna-shkola-im-markiyana-shashkevycha/>



Будинок «Рідної Школи» в Станиславові. Мал. З. Соколовського

URL: <https://gk-press.if.ua/ridna-shkola-im-markiyana-shashkevycha/>

Стор. 4. С

5% на: „Рідну Школу“!

„Український народний театр ім.
Івана Тобилевича в Станіславові“,
в четвер дня 10-го жовтня 1912 р.
в салі театральній тов. муз. ім.
Моношка

НЕВОЛЬНИК

драматичні малюнки в 5 діях Кро-
пивницького. — Білети скорше ку-
пувати можна в „Народнім Базарі“
а в дни представлення при касі від
години 6-тої вечером. = = = =

ПОЧАТОК ТОЧНО О ГОД. 8-й ВЕЧЕРОМ.

Всіх лікарських наук
Др. ВОЛОДИМИР ЯНОВИЧ
б. асист. ц. к. гол. шпиталю у Відні
одинує від 9—10. рано і від 3—5. попол.
СТАНІСЛАВІВ, ул. Голуховського 1. — Тел. ч. 256

кореспондент

На «Рідну Школу». Газета «Станіславівські Вісти» за 3 жовтня 1912 р.

URL: <https://gk-press.if.ua/ridna-shkola-im-markiyana-shashkevycha/>



Пам'ятна дошка Рідної школи, Народний Дім, Львів, 2014

URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:%D0%9F%D0%B0%D0%BC.%D0%B4.%D0%A0%D1%83%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83.%D0%BF%D0%B5%D0%B4.%D1%82-%D0%B2%D1%83,%D0%9D%D0%B0%D1%80.%D0%94%D1%96%D0%BС, 2014.JPG>



29 серпня 1937 р., с. Бурдяківці. — Дитячий садок «Рідної Школи»

URL: https://tsdial.archives.gov.ua/index5_19.html



УЧЕНИЦІ ГІМНАЗІЇ ВАСИЛІАНОК

URL: <https://uma.lvivcenter.org/uk/photos/1729>

ДОДАТОК Й



Союз Українок в с. Побук

URL:<https://localhistory.org.ua/texts/statti/soiuznitsi-ukrayini-istoriia-naibilshoyi-zhinochoyi-organizatsiyi-khkh-stolittia/>



Учениці гімназії сестер Василянок під час виконання вправ зі скакалкою.
Львів, 1920-ті роки

URL: <https://photo-lviv.in.ua/persha-ukrainska-zhinocha-himnaziia-u-lvovi/>



Учениці школи ім. Т.Шевченка 1905р.

URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Ukr.pol.-chytannia.pdf>



Гімназія Шептицького у Бережанах

URL: https://bastion.tv/pidpriyemnickij-hist-andreya-sheptickogo-abo-posriblena-sivinoyu-golova-kotra-dumala-pro-vsih_n41929